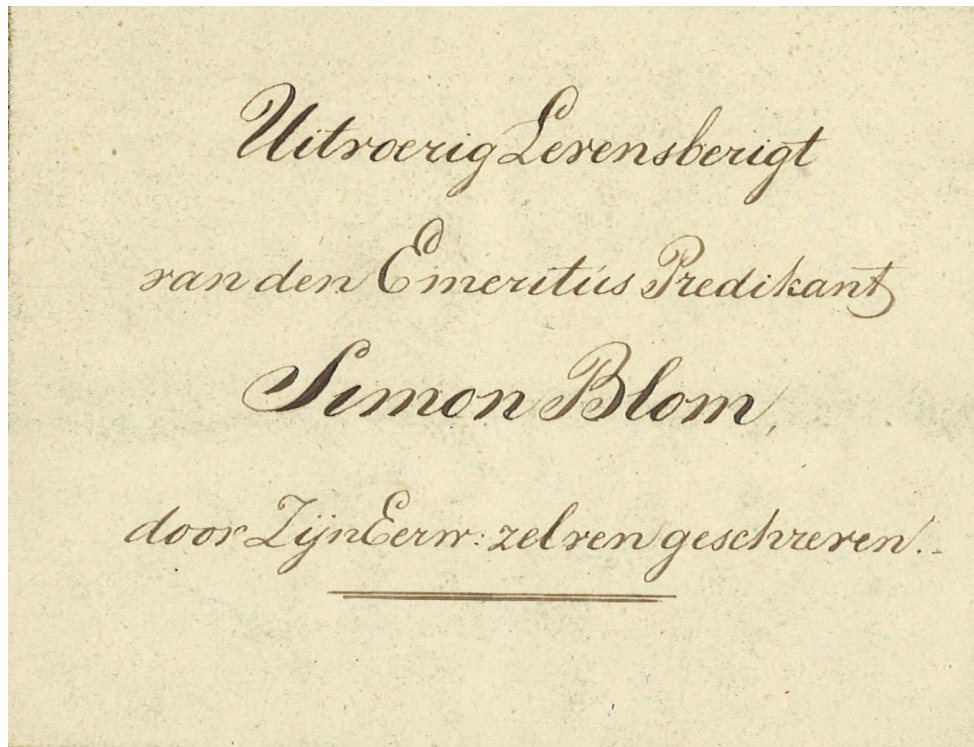

Autobiografische schetsen van Simon Blom (ca. 1723-1809), predikant te Schoorl

‘Uitvoerig levensbericht van den emeritus predikant Simon Blom, door zijn eerw. zelven geschreven’, ca. 1804, 1805. RAA, Collectie Aanwinsten, inv.nr. 982.

Inhoudsopgave

Inleiding 3

Transcriptie 5

Eerste autobiografische schets 5

Tweede autobiografische schets 35

Inleiding

Simon Blom, gereformeerd predikant in Schoorl in de tweede helft van de 18de eeuw, heeft twee autobiografische schetsen nagelaten. De eerste heeft de vorm van een brief aan een niet nader omschreven vroegere studievriend. Blom schreef het waarschijnlijk in 1804, op 81-jarige leeftijd. Dat is tenminste de leeftijd en het jaar dat hij op het eind van zijn eerste schets noemt, als hij vertelt over zijn actuele toestand. Als bijlage heeft Blom twee versies van een door een zekere ‘T.H.D’ geschreven ‘zegewensch’ naar aanleiding van zijn 25-jarig ambtsjubileum als predikant te Schoorl, toegevoegd. De tweede autobiografische schets, veel beknopter, geschreven op een afzonderlijk katern, is iets later vervaardigd, waarschijnlijk in 1805; Blom zegt in deze schets dat hij ‘ruijm’ 82 jaar oud is.

Volgens de Alkmaarse archivaris C.W. Bruinvis was Blom geboren in Eemnes of Bunschoten, op 2 april van het jaar 1726 of 1727.¹ Maar als we uitgaan van Blom’s eigen mededeling dat hij op 2 april 1804 begon aan zijn 81ste levensjaar², moet zijn geboortjaar 1723 zijn geweest. Bruinvis schreef in 1900 de onderstaande korte levensbeschrijving van predikant Blom, die opgenomen werd in een genealogie van de geslachten Coster en Blom, in dat jaar verschenen in *De Nederlandsche Leeuw*:

“Simon (Blom), geboren te Eemnes 2 April 1726 of '27 bezoekt de latijnsche school en de academie te Harderwijk, ingeschreven te Leiden einde 1749, weder Mei 1755, wordt daar proponent 1752, gaat in Juni 1753 op reis, doorkruist geheel Noord- en Midden- Duitschland, colleges behoorende te Jena, Leipzig, Wittenberg en Halle (te Helmstadt was hij tijdens de vacantie), en komt in November 1754 te Leiden terug. Na het overlijden zijns broeders neemt hij voor de weduwe de 2 gevorderde jaren van de gaarderij waar, loopende over ruim 25 mille 's jaars (de regenten erkenden hem dien tijd ook als schout) en verliefd op haar zuster Alida, ged. te Delft 19 Dec. 1730. Bij het groot aantal proponenten slaagt hij eerst in 1760 in een beroep te Schoorl. Hij trouwt 7 Juni en houdt zijne intreerede den 17 Augustus. Den 20 April 1779 stort de oude kerk in, eene nieuwe werd gebouwd 1783. In 1787 had Blom veel te lijden van het Oranje-grauw, in 1799 had hij veel inkwartiering van fransche en hollandsche troepen, wat hem f 400 kostte, terwijl de Engelschen en Russen in September wel voor f 3500 aan huisraad en boeken roofden en vernielden. Zijn gezin was aleer, hij ten laatste ook gevlucht. Alida de Meester sterft 13 Nov. 1802. Blom sukkelend, al meermalen emeritaat verzocht, verkrijgt het kort daarna en trekt den 15 December met zijne jongste, ongehuwde dochter naar Alkmaar, daar wonende aan de Ridderstraat. Van de plundering bij Ds. Blom in 1799 hoorde ik wel verhalen, dat de Russen de blank geschuurde tinnen nachtpotten medenamen, meenende dat zij van zilver waren.”³

Bruinvis ontleende bovenstaande gegevens hoofdzakelijk aan de door Blom nagelaten autobiografische schetsen, aangevuld met onder meer een persoonlijke herinnering aan het verhaal van de blank geschuurde tinnen ‘nachtpotten’, waarvan de Russen dachten dat ze van zilver waren gemaakt.

De door Blom nagelaten autobiografische schetsen zijn boeiende lectuur. We leren Simon Blom kennen als een avontuurlijke student, die volop genoot van zijn ‘grand tour’, ook al beperkte

¹ Helaas is de geboorte niet terug te vinden in de bewaard gebleven dtb-registers van Eemnes en Bunschoten.

² Zie fol. 10 verso. Het is natuurlijk mogelijk dat Blom hier een fout maakte bij het schrijven van het jaartal.

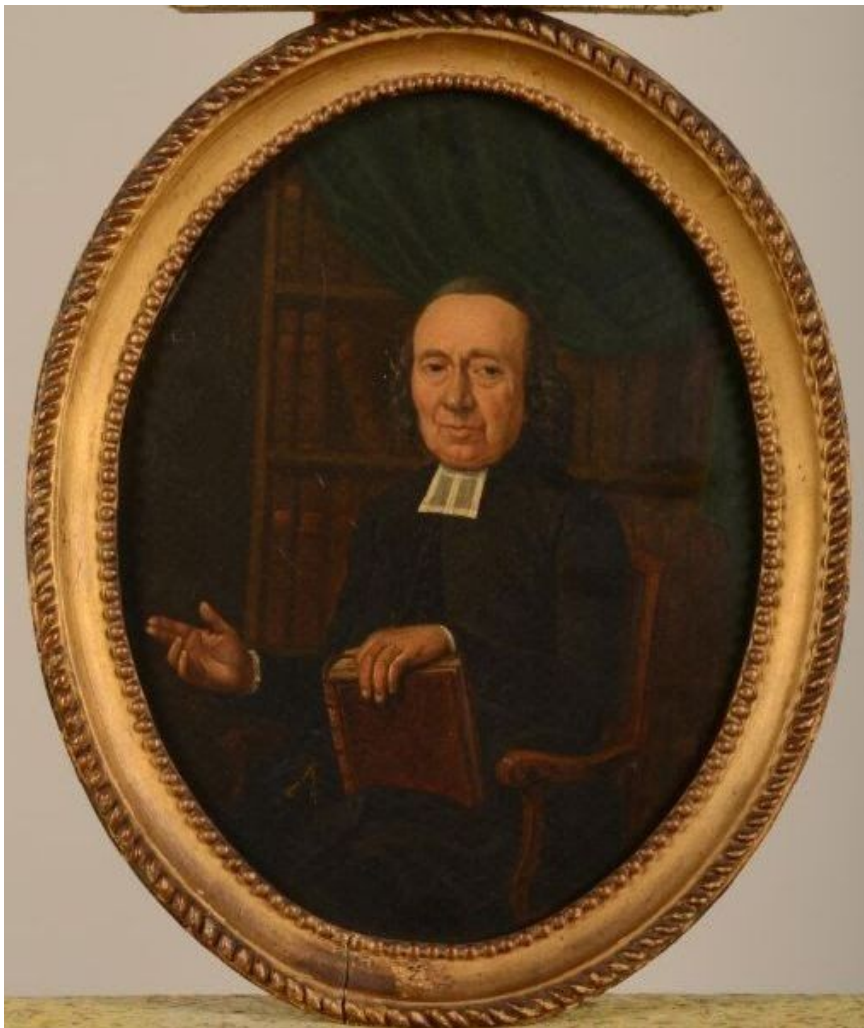
³ Zie *De Nederlandsche Leeuw* 18 (1900) 164, 165.

deze zich tot Duitsland. Zijn reisverslag bevat veel informatie over toestanden in de de Duitse universiteitssteden in de 18de eeuw.

Ook over het latere leven van Blom als predikant in Schoorl, komen we het nodige aan de weet. De beschrijving van zijn vele sollicitaties als 'proponent' voordat hij in Schoorl werd benoemd, zijn erg vermakelijk. Zo werd er in Barsingerhorn volgens Blom alleen gelet op de kwaliteit van het schoenwerk: de proponent met de meest afgesleten schoenen werd benoemd. Blom was zeer tevreden met zijn predikantschap. Het preken ging hem vlot af en er bleef genoeg tijd over om te tuinieren. Boeiend is zijn verslag van de gebeurtenissen in Schoorl in 1799 tijdens de Engels-Russische invasie. Ternauwernood wist hij het er levend vanaf te brengen, ook verloor hij een groot deel van zijn bezittingen, waaronder veel boeken.

De autobiografische teksten schreef hij op hoge leeftijd. Zijn echtgenote, Alida de Meester, was toen al overleden. In 1802 ging Blom met emeritaat en verhuisde hij naar Alkmaar. Niet meer tot lopen in staat, bezocht hij zijn vrienden en kennissen in een 'proper wagentje' getrokken door 'een manspersoon'. Hij overleed op 19 januari 1809.

Zelf omschreef Blom zich als iemand die steeds 'leer en nieuwgierig, ja ondernemend was, geenzints vreesachtig, niet bisard van humeur, maar integendeel opgeruijmt en lustig van aart'. Zijn autobiografische schetsen leggen hiervan getuigenis af.

Portret van de Schoorlse predikant Simon Blom, in 1797 geschilderd door Johannes Petrus van Horstok. Collectie Stedelijk Museum Alkmaar.

Transcriptie

N.B. Gevolgd zijn de transcriptieregels zoals vastgesteld door de transcriptiewerkgroep in 2015. Wat betreft hoofd- en kleine letters en interpunctie zijn de huidige spellingregels toegepast. Dat is ook het geval wat betreft het aaneenschrijven dan wel scheiden van woorden. De regellengte van de originele tekst is niet aangehouden, wel is de paginavolgorde van de originele schetsen gevolgd. De paginanummering is toegevoegd; in het origineel zijn de pagina's niet genummerd. Afkortingen zijn opgelost. In de originele schetsen zijn veel woorden onderstreept; dit is in de transcriptie niet overgenomen. Voor het gemak van de lezer zijn kopjes (in cursief) toegevoegd aan de eerste autobiografische schets.

Eerste autobiografische schets

[tekst omslag]

Uitvoerig levensbericht van den emeritus predikant Simon Blom door zijn eerw. zelve geschreven.

[fol. 1]

Hoog eerwaerde heer, veel geachte vrind!

Bij 't sien van 't onderschriфт sal 't gewis uw hoog eerwaerde sonderling voorkomen ene lettermissive van mij te ontvangen, terwijl nimmer briefwisseling tusschen ons plaats hadde. Ja wij, denkelijk na 't jaar 1750 elkander hebben ontmoet; de aanleiding voor mij hier toe was dese; de heer P. Poppelman, tans secretaris deser stad, seijde mij bij een besoek dat, na sijn vermoeden, wij wel de enighste waren van hun, die te Harderwijk gelijktijdig gestudeert hadden, maar ik hem te kennen gav dat er nogh wel meerdere in leven waren: noemende uw hoog eerwaerde, nevens Wilbers, Elfrinkhof, Cannegieter, Rutgers, Coopzen, - NB: dese is naderhand gestorven volgens bericht in de *Boekzaal*⁴ -, Moojen, van Bommel, Morenvliet, Westenberg, de jurist, van Brummel, alle theologanten; en er waarschijnlijk, schoon ik er gene legale kennis van droeg, ook wel juristen, medici en litteratores souden overig sijn, 't zij Pannekoek, Schoemaker, Tulleken, Akerlaken, Sabrassert, Ardesch, Schagen, Nessing, 't Lam, d'Oirschot of andere; en ik nam voor des aangaande uw hoog eerwaerde per brief, die dese is, te versoeken mij ene opgave te doen toekomen van de, naar uwe wetenschap, nog levende onser tijdgenoten op 't Geldersch Academie, en tevens enig narigt mede te delen met opzigt tot mijnen levensstand, zedert den tijd dat wij door plaatsonthouding van elkaar sijn verwijdert geworden, in verwagting dat uw hoog eerwaerde mij ook, reciproce, wel iets sult willen communiceren aengaande uwe vorige en nogh tegenswoordige relatien.

Ik begin dan met uw hoog eerwaerde te herinneren dat ik, met nog andere theologische studenten, na 't overlijden van prof. G. ten Cate, naar Leijden ben vertrokken om mijne studie voorttesetten en te voltoojen. Ik wiert aldaar in 't jaar 1752 proponent en konde dus uijtsien om ene standplaats te verkrijgen; predikte voor d'een en andere mijner vrinden, so te Leijden als elders. Prof. J. v.d. Honert bood mij aan Haamstede in Zeeland, dan ik had genen sin in die provintie te wonen, maar wilde liever aan dien sterken trek tot reijsen en 't besigtigen van buitenlandsche oorden, botvieren, en mijn reeds gemaakte plan volgen, om Duijtschland,

⁴ Een verwijzing naar het maandblad *Boekzaal der Geleerde Wereld* (1715-1863).

Engeland, Vrankrijk en Italiën te bezoeken en dan na de Oost te stevenen en daar als predikant het evangelium te verkondigen en tevens fortuijn door huwelijck of iets anders te maken. Mij was aengeboden door den wel edele heer ...d' Wilhem, Heer van Oudbussem etc.etc. (de broeder van desen heer was diestijds directeur-generaal op Batavia), enen brieu van voorschrijving te sullen besorgen aen gemelden sijnen broeder, welks inhoud, sonder twijffel soude bewerken, dat ik niet na enige colonie verzonden, maar aanstonds of bij de eerstkomende vacature in de hoofstadi van Neerlands-Indië tot predikant wiert aangestelt, ja selvs dat, so haast ik voet aan land geset hadde, het aldaar gewoone predikantstractement tot 2400 gulden voor mij stond te sullen aanvang nemen.

Reis naar Duitsland

Het begin van 't bestek mijner Europeische reijse was dan Duijtschland en 't vertrek daar heen had plaatsch in Junij 1753 en wel uijt Zuijd holland, Leijden over Gelderland; eerst op Harderwijk, alwaar nog 14 dagen toeven moest, doordien mij de pleuris het voortreijsen belette, (Mijn logies was bij de wed. van ds. Hoefhamer. Ik predikte eens voor ds. Wijnstok in de week des avonds. Ds. Wijnstok, als ook prof. Cremer en prof. Schagt versogten mij en Hoefhamer op een pijpje en bragt onzen dagh door op 't kleijne Loo van den heer Wakker.) en van daar op Deventer, Lochem, daar enige dagen bleev bij ds. Wittenberg, Nede, hier hield mij weder enige dagen op bij de vader van ten Cate, reed met hem na Grol, Haegsberg en Borkelo, en die bragt mij tot Almeloo. Daar settede ik mij op de Doesburgsche postwagen en vond tot geselschap een bejaard manspersoon, A. Hennink genaamt, welke te Arnhem met de leerlojereij so veel had overgewonnen, dat hij van sijne renten leven konde en dus na sijne geboortestad, Amstad in 't Thüringsche, tot dat eijnde henen toog. Wij reijdsden dus te

[fol. 1 verso]

zamen, en waar ik een of meerdere dagen wilde blijven, deed genoemde ook dus, nu Bickholt, hier verwisselde ik op raad van de postmeester, Visser, wiens neev te Leijden gekent hadde, mij selver in goudgeld, namelijk Fransche pistoletten; Coesveld, Münster, op enen morgen ging ik in den Domkerk, dogh durfde niet lang den godsdienst bijwonen, want ik merkte dat veler oog op mij gevestigd was, en enig ongenoegen, wegens mijn daar sijn sigh ontdekte, ik ging dus van daar, en besag den Dom van buijten - 't is een groot ouwerwets gebouw - verders den omleggenden oordt, de citadel, de heiligen huijsjes, de standbeelden van heijligen, voor welke de voetgangers sigh buijgen, knielen, ja selvs die aenbidden. Het slot Mauritius, seer fraaij schoon ook van qua oude structuur, Neiterchen, Warendorff, Neuschaten, Paderborn, de hoofstadi van 't bisdom diens naam, so geheten omdat de Pader een riviertje, daar sijnen oorsprong heevt en langs de stad henen vlied, desselvs water is ongemeen suiijver en klaar, so dat men op den bodem de kleijne steentjes, die sig als een gelegd plaveijzel voordoen, sien kan, de stad is met hoge muuren omgeven, in de kerk worden de bisschopelijke klederen etc. bewaart, als ook vele kerkcieradien, en een tand van den apostel Petrus, hoc credat Romane meretrix, non ego⁵; Warenburg, Cassel; in de vorige steden etc. hadden we ons niet langer opgehouden, als voor mij nodig was 't een en ander merkswaerdig te beschouwen, dan te Cassel bleven wij omtrent 14 dagen, en ik begon mij (mijn reijsgenoot kende alles van ouds en ging sijne oude vrinden bezoeken) ter plaatse daar iets sonderlings te sien was, onder anderen den Wijssenstein, een groot gebouw op enen hogen grond aengelegd, en met nog veel hoger Bergen omringt; men klimt met 840 trappen van steen na boven, en op den top van dit

⁵ Dit betekent zoveel als: die overtuiging is de Romeinse hoer toegedaan, niet ik.

monument staat een Hercules⁶ van koper; in den kuint van desselvs ene been konde ik regtop staan; tusschen de trappen, die er aan beide sijden sijn, bevinden sigh kommen of kaskaden, om 't water te ontvangen dat van boven naar beneden afdruijst, en door 't welk overal fonteijnen ontspringen; in 't opperste vak doet sigh voor de alleruijtmuntentsche fonteijn, een straal gevende van één arm dikte, en welgestelt sijnde 130 schoe, dat is voet, hoog springende, die dus door verspreijding elk een die onder sijn bereijk is, door en door nat doet worden, gelijk dan ook mij en mijnen leen-lakeij te beurte viel (leenlakeij moet bij den dagh u in alles ten dienst staan, sijn loon is 6 à 7 stuijvers); aangaandt het Hessische van 't welk Kassel de hoofstad is, wort dit gesezt, 'in 't land van Hessen, valt wenig zu fressen, slegt broot und soure wijn, wer duijvel wol in 't land von Hessen sijn'. Cassel is verdeelt in de oude en nieuwe stad, de laatste wort meest bewoont door hun, wier ouders bij de Parijse bruijloft uijt Vrankrijk zijn gevlugt.

Van Kessel setteden wij de reijse voort na 't Thuringische, eer wij nog de grensen bereijkt hadden, ranconcentreerden wij proponent S. Kauf; hij kwam bij onsen wagen en sprak met den swaber (dus noemt men de voerman of postiljon) en keerde weder terug tot ene vrouw en een kind, die hem schenen intewaghten, toen viel mijn oog nader op hem, en ik herkende in dien persoon, gemelden Kauf en riep hem met dien naam, hij herkende mij aanstonds en seijde 'mijn God! zijt gij het Blom', en betuijgde, op mijne vraag, den voerman te hebben versogt voor een prijsje te mogen meerijden, derwijl hij bijna niets hadde, dogh dat de voerman meer geld vorderde dan hij besat, verder dat die vrouw (sij was nu ook naderbij gekomen) sijn egtgenootte en het kind uijt een vorig huwelijck van haar gesproten was, sij was nu maar 3 dagen oudkraems van een **mis**dragt, wij deden den voerman stilhouden, en ik seijde tot denselve dat ik voor die 3 behoorlijke vragtloon soude betalen, zij begaven sigh des op den wagen, en Kauf verhaalde onder anderen, dat hij getrouwd sijnde, niet gaarne met de sijne tot last sijnen broeder (in 't Lippische

[fol. 2]

een gegoed bouman) langer wilde sijn, en daarom met vrouw en kind na Holland was gerijst, om te sien als predikant na d'Oost of West te worden gezonden, dog dat er gene gelegenheid bij Oost- of Westindische kamers sigh voordeed, en sijne vrinden (academie tijdgenoten) geen devoir hadden gelieven aentewenden om hem elders als preceptor of pedagoog te doen geplaaft worden: toen wij op sekere hoogte waren gekomen verklaarde Kauf, dat hij nu moest aftreden, om ter so hij zijde, in het Lippische te komen en sigh weder tot sijnen broeder sigh te begeven, wiens woonplaats nog 7 uren van hier sigh voordeed; ik, nevens mijne reijsgeszel (die er op stond om er mede toe te contribuieren) gaven Kauf so veel gelt als hij betuijgde te behoeven door met een rijtuijg sigh te laten overbrengen; Kauf etc. bedankten ons, bijzonder mij, en wij vervolgden onsen wegh; dan wel rasch verliet mij ook mijne reijsgenoot. Bij het afscheijd nemen van desen braven man voelde ik meerder aandoening dan toen mijne aanverwanten, ja self mijnen broeder, vaarwel seijde. Ik kwam verscheijdene dorpen doorrijdende tot de hoofstad van het Thuringische, namelijk te Erfurt, daar ene universiteit is; een student, een Leijdenaar van geboorte, daar een oom van hem musikant was, kwam mij bezoeken, en ik gav hem ene wedervisite, hier bleev ik enige dagen en beschouwde of hoorde het een en ander opmerkingswaardig. Erfurt leijt aen de rivier Gera, in de nabijheit vind men vele kloosters, onder andere een der carmeliten op den St. Pietersberg. Dit besogt ik, ingeleijd door en onder het gouverno van enen heer uijt Dresden, zijnde dr. medicino aldaar, die sijnen soon in dat klooster hadden bestelt. Wij wierden door de monniken vrindelijck ontvangen en keurlijck onthaalt, maar ene monnik bragt mij enigzints in verlegentheit. Doe hij hoorde dat ik een protestant, en wel gereformeerds geestelijke was, tragtede hij met mij aen 't disputeren te

⁶ De Hercules is ook vandaag de dag nog een Kasselse bezienswaardigheid, te vinden in Bergpark Wilhelmshöhe.

raken over de geschillen in den godsdienst. Daar toe had ik genen lust, des seijde ik hem sulks, met bijvoeging dat ik het voor mij niet raadsam vond, dewijl wel ligt de goede saak door slegte verdediging soude kunnen verdagt worden, en daar sij vele het spreekwoort, in enen zedelijke sin, wel soude kunnen bewaerheit worden, 'vele honden is der hasen dood'. Hier op kreeg ik bijval van de andere monniken, en de prior gebood het swijgen over sulckke stukken. Aen de kerk of toren van dit klooster bevind sikh een monument van een graav van Gleijchem, die 2 vrouwen te gelijk heeft gehad, ene christinne en ene mohammedaansche, de ene legt in den graftombe aen sijn reghte, de andere aen sijne linkerzijde, met de mohammedaansche was hij gevlucht toen hij bij haren vader slaav was.⁷ Te Erfurt houden de roomsche en lutheranen in 't selve kerkgebouw, den Dom, hunnen openbaren godsdienst, de ene ter regter de ander ter linkerhand van den ingang; daar roomsche verricht wort is 't vol met beelden, sommige levensgrote, cierlijk gekleed en met juwelen, goud en silver georneert, maar bij de lutersche liet men niets dan de muren, banken, stoelen, doophekje en canzel. In den toorn van dier domkerk hangt ene klok Susanna genaamt, waar op dese woorden, 'die grosse Zusanna, trijft der teuffel von Anna', die klok is in 1479 gegoten, is 15 ellen in den omtrek, 5 ellen hoog en $\frac{1}{4}$ el dik. De kluppel is $3\frac{1}{2}$ el lang en ii centner swaar, en de klok selve weegt 276 centner; bij dese hangen er meer, onder anderen 3 van massico silver; het Thuringer walt of bosch is wel 20 morgen groot.

Van Erfurt vertrok ik naar Gotha, vervolgens na Eijssenach, Luthers Patmos⁸; settede mijnen naam in een album, en schreev die met inkt uijt Luthers inktpot, dit deed ik in dat vertrek daar die grote kerkreformateur enige jaren, wegens de vervolging der protesttanten door de roomschen ene veijlige schuijplaats, door de keurvorst van Saxen, was besorgt.

Op weg naar Weimar, maar aankomst in Jena

Te Eijssenach de beste plaats op de postwagen naar Weijmar hebbende verkregen, ging naast mij ene jonge dame sitten, en op de 2^e bank een oudachtig heer en juffrouw. Door een railjerend praatje met de dames wiert veroorzaakt dat door dien ouden heer genodigt wiert om de reijs tot Jena voortsetten, sonder mij te Weijmar op te houden en de bruijlovt aldaar dien avond bijtewonen, die wel ook te Eijssenach was geviert, maar ook te Jena, alwaar hij woonde en professor in de medicijnen was, met sijne kinderen en vrinden diende te worden herhaalt. Ik liet mij overhalen, sij wierden te zamen met een koets, in welke des professors oudste soon, reeds doctor medicine mede-quam, van Weijmar afgehaalt en ik reed met de postwagen naar Jena, quam aldaar des avonds om $9\frac{1}{2}$ uur, wiert van 't posthuijs afgehaalt en gebragt aen 't huijs van gemelde heer; om ter maaltijd aantesitten wiert nogh maar alleen mijn persoon vereijst, mij wiert plaats gegeven

[fol. 2 verso]

tusschen 2 jonge juffers, doghters van den professor, vrolijke opgeruijmtheit, bij 't genot van heerlijke spijs en drank besielde elk der feestgenoten, om 3 uur des nagts vertrokken sij die niet in huijs woonden en tot het huijsgesin behoorden, ten getale van omtrent 20.

⁷ In Erfurt is de sage van de graaf van Gleichen met zijn 2 vrouwen nog steeds bekend.

⁸ Bedoeld is het werkvertrek van Luther op de Wartburg.

Voor mij was ene stoebe en zimber in gereetheijt om 't overige van den nagt rust te genieten; den volgenden morgen ontbeet ik met het huijsgesin, ja des middags was ik weder de gast, en dit laeste met het verblijf heeft plaats gehad, (so middageten als huijsvesting) tot ter tijd dat ik na Leipzig vertrok; dog ik moet nog meer opzigtelijk dit toeval er bijvoegen. Die oude heer, de professor, had sikh reeds nader aan mij bekent gemaakt, als hebbende te Leijden, onder prof. Boerhaven gestudeert, door den landsvorst van Weijmar tot geheime raad te sijn aengesteld; sikh om sijnen rang, den tijtel van excellentie hem eijgen sijnde geworden, gene oneer aentedoen, in opsight tot het finantiële van tijd tot tijd in grootere bekommerlijke omstandigheden had sien gebracht, te meer door dien sijne eerste vrouw reeds voor enige jaren was gestorven, hem 5 kinderen nalatende, van welke slegts de oudste (de gemelde doctor medicine) tot staat was gekomen etc., dogh dat nu sijne saken op enen beteren voet stonden door het aangaan van het huwelijk met dese, sijnen tweede echtgesellinne; en geen wonder, want ik hoorde vervolgens dat sijne excellentie met haeredele te huwen, een capitaal van taghtig duijsent hollandsche guldens in contanten met nogh vele effecten, landerijen, allodiale goederen etc. in besitting had erlangt, en er nog veel meer voor haar te wagten was bij 't overlijden van hare moeder, sijnde zij desselvs enig kind en doghter, de professor heeft sulks ook naderhant mij selv geseget waerheit te sijn bij sekere voorgevallene, onderlinge gesprekken, van welke nog iets in 't vervolg.

Te Jena vond ik den hr. Bekking, onsen tijdgenoot op de Geldersche universiteit: sijn edle had, so als uw hoogerwaerde sikh nogh wel sal kunnen te binnen brengen, om professors de Gorters doghter te behagen, beginnen in de medicijnen te studeren, dan dese hem door enen zee-officier ontvrijdt sijnde, begav hij sikh na Duijsburg en van daar na Jena; sijn edle wiert daar gehouden te sijn de allerkundighste van alle de medische studenten, dit seijde mij ook de professor Leuber, die Bekking, sijnde sijnen discipel, hoogaghtede, dadelijk dus te sijn. Bekking soude ook seker prof. medicinae hebben kunnen worden, indien hij de doghter van Hamberger, ook medicinae professor had willen trouwen, maar om over dese amour te maken wilde hij niet besluijten, vaststellende dat hij dan eene hoer ten vrouwe soude hebben, en seker 't was een algemeen gevoelen dat er in Jena gene, ten minsten seer weinige, vrouwlieden gevonden wierden, welke niet voor haar trouwen gebruikt waren, volgens dit versje, 'Ara Caput, Virgo, Mons, Pons, Vulpecula turris, Weigeliana domus, sunt septem miracula Jena.'⁹ Bekking was ook gevreesst onder de studenten, en doordien ik met hem converseerde bleev ik ook bevrijd van insultes te ondergaan of getreiterd te worden; verder hield ik alleen geselschap met de Moesellaners, onder welk ook Bekking behoorde, en wel allermeeest met hen die uijt Thoorn¹⁰ en Dantzigh quamen; ik maakte gebruik van de lessen der professoren, bijzonder die de philosophie leeraarden, allerbijzonderst van prof. Dariës, dies tijd de beroemste, wiens onderwijs ook keurig was. Ik nam enige naburige steden en dorpen in ogenschijn; als Orlemunde waar henen met prof. Leuber, diens vrouw en hare kamenier, in ene koets reijsde en logeerde bij den broeder van den professor, sijnde aldaer cantor etc.; Orlemunde is 12 uren van Jena, ligt op ene hoge steilte, so dat men de stad, al opklimmende geheel moet rondgaan of rijden om door de poort er in te komen; dit Orlemunde heeft deswegens het eens uijtgehouden tegen den gehelen krijgsmagt van den Duijtschen keijser, die 't belegert hadde maar niet bemagtigen konde; ook besogt ik Cala, Pesenick, en de wijnbergen aan d'ene zijde van Jena; tevens maakte ik met 5 à 6 vrinden ene tour na Weijmar te paard, 8 uur van Jena, wij deden het

⁹ Het door Blom geciteerde versje is een variatie op de 7 'wonderen' van Jena: Ara (een doorgaande weg onder het hoofdaltaar in de kerk), Caput (het hoofd van een beeldje op de klok van het raadhuis), Draco (het beeld van een zevenkoppige draak), Mons (de berg Jenzig bij Jena), Pons (de brug naar Camsdorf bij Jena), Vulpecula Turris (de Fuchtsturm bij Jena), Weigeliana Domus (een bekend oud huis in Jena). In de variant van dominee Blom is Draco vervangen door Virgo (maagd).

¹⁰ Het tegenwoordige Torun in Polen.

op enen dagh, reden altoos op een galop; men geeft voor het paard in enen dagh 15 stuijvers huur: so 't paard onderweg valt en sterft een ducaat, maar so men 't levendig op stal levert, niets boven de huur. Te Jena is het alles goet koop, het brandhout komt met grote vloten, sonder bestuur de rivier, de Sale, die op ijder ½ uur gaans een verval van 20 voet waters heeft, afsakken, en een gehele winter heeft men tot brand niet meer dan 5 gulden te besteden, maar de kien is er na proportie seer duur, 't sijn dunne strookjes van de wortels der sparrebomen, en dienen om 't hout aen te steken.

[fol. 3]

Te Jena is het coemiterium¹¹, gelijk bij de meeste steden en dorpen in Duijtsland, bijzonder Saxen, buijten in 't open veld, de vermogendste lieden hebben verwulfsels of kelders, op welkers muuren en sarken grafschriiven of iets aengaande den daar gelegden geschildert, gegraveert of vermeldt wort; de gesneuvelde der studenten mogen niet anders er bestelt worden dan in ene opene kist, in dat gewaadt so als se gevonden en aengebraght sijn; dit is dus geordonneert om 't duelleren voortekomen, dog schoon er menig dus om 't leven komt, gebeurt het nogtans selden dat het lijk in handen van 't geregt komt, des gedoodens vrienden bergen het en plaatsen 't elders. Ik sag er evenwel enen dus leggen te Jena in sijn gechammareerde¹² rok en vest, hoet â pont d'Spenge en den degen aen desselvs zijde, 't was de soon van een edelman, en die had (so men seijde) 10 duijsent thalers (ijder thaaler is 39 st. hollands) geboden om dien son te mogen wegnemen, maar 't was geweijgert.

Te Jena sijn, so als gesegt hebbe, wijnbergen, onder anderen een, den Fuxtorn geheten, dese leijt hoger dan alle de andere, op het allerhoogste punt is ene tent, met zeijldoek van boven overdekt, naar desen begeven sikh dikwijls studenten, sijnde maar 1/8 uur van de stad, om sikh met het ruijm gesigt te veraangenamen, en so men daar iets gebruijken wil, moete de jongste het daar heen brengen en alles besorgen wat de oudste begeren, daarom gaan er selden jongen heen, ik was hier van vrij als sijnde reeds candidatus theologiae, schoon ook in 't album studiosorum opgetekend.

Te Jena binnen de stadsmuuren mogen gene lieden sulke saaken exerceren die geraas maken, als timmerlieden, blik, koperslagers, kuijpers, vleeshouwers steenhouwers etc.: alle dese wonen, of hebbben tenminsten hunne werkplaatzen in de voorsteden, die er vele en groot sijn: wil men te Jena roken moet men met een fidibus, so noemt men een gevouwen papiertje, aen een kaars of in de kachel onsteken en des pijpstabak doen brand vatten, so is 't meest overal in Duijtsland, wijl men er geen andere brand dan hout heeft, turf of steenkolen kent men op de minste plaatsen. Te Jena kan men met 200 gulden in 't jaar sikh goet generen en alles hebben en doen wat vereijst wort om deftig als student te leven. Tans waren er maar omtrent 4 duijsent studenten, dogh in vroegere tijden en in 't begin van de 17^e eeuw was het getal meer dan eens so groot. Te Jena sagh ik den toestel van den Rectors-waal, dat is de inhuldiging van den rector magnificus; de nieuwe rector wiert van sijn huijs, onder musiek, trompetten, walthorens en anderer instrumentengeschal door een groot corps studenten afgehaalt en na het academiegebouw gebraght, alwaar hij ene oratie etc. en vervolgens so wiert hij ook weder naar sijn huijs geleijd. De studenten hadden voor dien dagh alle parthijnschap afgelegd, die er anders, wegens de collegia nationalia, dat is verdeeltheit van Courlanders, Moesellaers, Saxirs etc. plaats heeft, ik sag eens bij helderen maneschijn, uijt een venster van mijn kamer, uijt gemelde oorszaak, 100 Moesellaners tegen 100 Courlanders met de degens schermutselen; op de Grote Markt waren sij den anderen ontmoet en om het niet wijken van de ene voor de andere was de questie ontstaan, men seijds dat er van weerskanten vele gewond en verscheijde gesneuveld waren; dikwijls valt het voor dat men over het te veel nemen van den groten steen,

¹¹ Begraafplaats.

¹² Een sjamberloek wellicht?

sulk een legt er in 't midden van alle straten, in ontmoet geraakt, en geeft men in desen te veel, wort men voor een lakij, een lafhartige, gehouden.

Die Grote Markt is ruim genoeg voor 4000 personen om er op heen en weer te wandelen, gelijk dan ook na de middagmaaltijd ene grote menigte sich daar bevint, tevens om iets van de verkoopvrouwen op te doen (fruijt, gebak etc.) want in de ordinairen wort geen dissert opgeset. Te Jena sijn bij lieden van rang, (professoren, patricii, dat is regeringsleden etc. so wel als bij gemene burgers) studenten gelogeert, er is een hujs (denkelijk dat van Weijgelius) in 't welke er 60, ijder ene stoeve en cimber, dat is kacchel en slaapvertrek hebbende, het verblijv kunnen vinden; wijn wort er te Jena, bijzonder door de studenten, niet gedronken, altoos niet bij het tabak roken (dit laatste is algemeen in Saxen etc.) toen ik eens mijne stoeve-borsten, dat is de studenten, die ook bij prof. Leuber gehuijsvest waren (19 in getal) geinviteerd hebbende, hun wijn

[fol. 3 verso]

liet schenken, refuseerden sij die te drinken wijlse tabak rookten, en versogten bier. Het beste was dat uijt de academie-brouwerij en kostede maar 4 fenningen, 3 onser duijten, de kroeg sijnde omtrent 2/3 kan. Vremde wijnen (Rhijnsche, Fransche etc.) zijn er seer duur, voor een vles rode Fransche wijn moet men hoog in Duijtsland wel soms meer dan 2 gulden betalen, des is 't, so men se drinkt, Meisneren, vallende in 't graafschap Meissen of elders in Saxen.

Toen ik voor de eerste maal in de gehoorsaal van Professor Dariës mij begeben had om hem over de phijsica te horen, en op de voorste bank was gaan sitten, stampten alle de aenwesende, ten getalle van meer dan 400, mij dapper uijt (ene gewoonte aldaer te Jena, die plaats grijpt wanneer imant, hij zij wie hij zij, buijtentijds, dat is als er gene vacantie onlangs is voorgaen, en er dus gene nieuwe studenten verwaggt worden, en des als bij toeval sich in de gehoorsaal bevind, en dus beschouwende men mij, ook als dusdaning door mijn gewaat, swarte rok etc. kenbaar), als er een begint volgen alle de andere.

So haast sij ofthielden stond ik op, wendede mij na hun en seijde: 'Ich bedanke ihr heeren für eure welkoms-grusse, aber versuche das te reperteren ten mirhen plaisiere'. Dit geschiede ijlings en wel met sulk enen drift, dat de professor ingekomen sijnde en 't catheder beklommen hebbende, met wuijven en versoeken, nog in enige minuten gene stilte verwerven konde. Sijn hoogedle merkte rasch dat het wegens mijn daarsijn sich dus toedroeg, en wenkte mij, na 't eijndigen van sijn onderwijs, om bij hem te komen, ik deed dit en ik vermeldde hem de oirsaak en hij betuijgde dat het van mij veel was gewaagt sulks te hebben versogt, maar verblijd te sijn dat het so wel was afgelopen. Vervolgens ging ik niet slegts dikwils den professor hooren, maar wiert ook menigmalen door hem gevraagd een pijpje bij hem te roken, een kopje koffij, the, etc. te gebruiken waarnaar het discours veelal viel over Holland, de academie etc., onder anderen seijde mij de professor, grote agting te hebben voor professor Lulofs te Leijden, schoon zij 't wegens sommige stukken bijlange niet eens waren, ja selv dan twist met de pen gevoert hadden, en versogt mij dien vrind, so ik sijn hooggeleerde mogte spreken, hartelijk sijnentwegen te groeten, 't welk ik volvredig aennam. Eens met Bekking en andere op de markt wandelende, sagh ik in ene andere parthij enen student, met welchen ik den vorigen avond was in geselschap geweest. Ik nam de hoed af en groetede, maar ene andere quam bij ons, tikte mij op den schouder en vroeg: 'Warum grüssen sie mir?' (enen onbekenden te groeten word voor ene belediging gehouden). Ik antwoorde, 'Hoe weet gij dat ik u gegroet hebbe.' Hij repliceerde: 'Das habe ick geseen', waarop ik hem toevoegde: 'Wel aan ik hebbe u gegroet, so gij mijn groete waardig sijt'. Hij keerde sich om en ging heen. Bekking oordeelde, toen ik hem de onderlinge rede gemelt hadde, dat mijn onbedeest en snedig antwoord, en het sien dat hij Bekking, bij mij was, dien student had verstomt gemaakt.

Bekking was so aan 't snuijven verslaavt, dat hij, wanneer de snuiv ontbrak, 't welk eens het

geval was in mijn bijsijn, sig niet bekwaam vond ene welgeördende rede te voeren. Dit sal mogelijk, met zijn allersterks studeren, wel hebben gecontribueert tot zijn weledele volgenden rampspoed. Mij is naderhand bekend geworden dat hij wegens krankzinnigheid, in 't verbeterhuijs te Arnheim opgesloten is geworden en dus aldaar gestorven.

De 2de middag, dat ik bij Professor Leuber te Jena middagmaalde bemerkte ik reeds dat madam, des professors vrouw, die tusschen mij en haren man sat, mij soms, met haren voet op de mijne sagjes te setten, dus mij scheen iets geheims te willen seggen. Want dit had bijzonder plaats als haar man 't gesigt elders wendede of van tafel was opgestaan. Dit continueerde vervolgens, maar nooijt kon ik hare woorden verstaan, dan eens quam hare excellentie de trap af dien ik opklimmen wilde en vroeg mij of ik niet 3 of 4 batzen (ijder batzen is 7 duijten) voor haar hadde. Nb: dit versoen deed sij na bevorens vrij lange als in bedenking te hebben gestaan. Ik gafse aen haer, dan kreeg vermoeden of er niet wat anders door haar bedoelt wiert, namelijk mij te sien er toe te bewegen de capellaan van haren man te worden; waarom ik het besluijt nam, uijt weersin tot sulks iets en vrees voor 's professors ja-

[fol. 4]

loersheit, te verhuujsen, onder voorwendzel nader bij mijnen vrind Bekking te willen wonen. Dogh eer ik mijn voornemen ter uijtvoer bragt ontdekte de professor mij wat er van der de saak was, namelijk, dat sijne vrouw, schoon ik het niet begrepen had, al dikwils mij om geld gevraagd hadde, en sulks ook aan de andere stoere borsten¹³ telkens deed, en dat het door haar dadelijk aen hem wiert gebracht, ten eijnde daar door hem te beveijligen van 't eniger tijd in decandentie te geraken wegens gemis van geld. 'Mijn vrouw', vervolgde de professor, 'besit in vele opsichten een gesont verstand, dit sal uw eerwaarde uijt hare redenen wel bemerkt hebben en egther laboreert zij met een insanium ex amore'¹⁴, en de professor helderde dit dus op: 'Gelijk ik u geseijd hebben was mijn vrouw, schoon nog jong, egter reeds weduwe. Hare man was in een verbeterhuijs geset geweest door sijne en sijns vrouws nabestaande, dewijl hij een grote verkwister was, en denkelijk, so hij meester van sijne besitting bleev, alles soude doorbrengen door dwase koping, ruijling, rijden, rossen enz., bijsonder door grov te spelen, eens verloor hij op enen avond 30 duijsent gulden etc. Hij stierv na een half jaar gesete te hebben en mijne vrouw verkreeg bij testament sijne gehele nalatenschap, die niet gering was, haar weledele wiert mij opgedaan, ik erlangde haar tot mijn vrouw, en ik heb reden te geloven dat sij mij teder liev heeft, blijkens selv dat zij tragt voor te komen mij in soortgelijk geval te sien gebracht als haar eerste man heeft getroffen, en dat mij het nimmer aan gelt ontbreken moge. Daartoe vraagt sij van elk in welke zij vertrouwen stelt, ene kleijnigheid en brengt het mij.' 'Mijn versoen is des', vervolgde de professor, 'dat gij haar op hare vraag contenteert (dus doen ook andere op mijn versoen) en te onthouden hoeveel het in enigen tijd bedraagt, ik sal het u dankelijk restitueren. Sometijds kunt gij wel seggen, ik heb tans geen kleijngeld bij mij etc. maar niet altijd weijgeren te geven, want dan soude sij enen haat tegen u opvatten en hare quaal sou er erger door kunnen worden', etc. Dit relaas van den professor stelde mij gerust en ik bleev bij den professor wonen en 's middags eten. Handelende volgens de begeerte van sijne excellentie wiert ik sijne en ook sijns vrouws vertrouweling. De professor vraagde mij nu en dan, hoe veel mijn verschot was, dogh ik betuijgde, so als 't ook waerlijk was, sulks niet te hebben der moeijte waardig gekeurt, dewijl het gegevene steeds maar kleijnigheden waren geweest etc.

Te Jena was mijne dagelijkse besigheid enige lessen der professoren te horen, wandelen in de wijnbergen, spelen op 't billard en kegel-schuiiven. De wintertijd was intusschen gekomen, het vroor degelijk, ik sagh buijten een der poorten een smalle maar vrij lange visvijver met glad,

¹³ Blom zal 'Burschen' bedoelen.

¹⁴ Te vertalen als: geestesstoornis uit liefde.

draagbaar ijs beset. Dese was de enigste plaats (behalven de rivier de Sale, welke wegens den sterken afloop nimmer bevroesen konde) daar men omtrent Jena staand water vond. Na veel soekens kreeg ik eijndelijk schaatsen en reed op dien visch-tijk. Een en ander uijt de stad komende of er na te gaande, sagh mij, stond een weinig stil, en heeft gewis dit voor hem wonderlijk phenomeen in de stad vermeld, altans binnen korten tijd had ik vele beschouwers. En dit getal groeijde so sterk aan dat er voor den avond viel meer dan 1000 ooggetuijgen van mijn 'laupen auf schitschoenen', so noemde men het schaatsrijden, waren geweest. En so ging het ook op de volgende dagen, so dat er gelijk het spreekwoord segt, geen oud wijf bij haar spinewiel bleev. Patriciërs, professoren, lectores, predikanten, studenten, burgers, deden mij de eer aan te spreken, te vragen die machienes te mogen sien, en te betuijgen nooit iets diergelijks te hebben beschouwt. Uw hoog eerwaarde kan sich ligtelijk voorstellen welk genoeg dit mij verschafte mocht.

Toen ik van Jena na Leipsigh soude vertrekken, vroeg ik de professor wat ik sijn excellentie voor logies, maaltijd etc. schuldig was. Hij seijde: 'Niets', maar dat hij wel wenschte mijn langer verblijv te hebben moge genieten, maar ook dat hij solliciteerde ik mogte het toeversigt op mijn nemen over sijnen soon, nu omtrent 13 jaaren oud, wanneer hij dien over 3 à 4 jaar, bij leven en welstand, na Leijden dagt te zende om in de medicijnen te studeren. Ik betuijgde suks gaarne te willen doen, en dat ik ten dien eijnde om van sijns soons arrivemant verstandigt te kunnen worden, maken soude dat mijn adres bij de medizijnsche faculteijt steeds berustede, waar men mij konde aanschrijven; dog hier van is geen gevolg geweest. Ik gav aan elk der 2 jonghste kinderen van de professor een present, als een equivalent van mijne schuld, bedankte den vrindelijken man en vrouw, nam afscheid van deselve, van Bekkingh, professor Dariës en meer andere gemaakte vrinden. Ik reed dan met de landskoets na Leipsig, nam den intrek in een der gerenomeerste logementen, de naam van de hospes was Wentzel.

[fol. 4 verso]

Verblijf te Leipzig

Te Leipsigh aengekomen, zijnde 19 uur van Jena, bleev ik daar circa 1/4 jaar, maakte touren naar Meerseburg, Marburg etc., besogt de collegien der professoren, lectoren, magistri legentes etc., diverteerde mij in de lente van 1754 met mij te vervoegen in de grote gasthoven buijten de stad, Boises, Appels, Homans, Richters Garthen, soms ook assemblees, concerten, operaas, comedien frequenterende, eens in een der laestgenoemde meende ik Coeverden van Rande, mijnen Harderwijkschen vrindt te ontmoeten, maar 't was mis gesien. Hier wierd ik op enen morgen eensklaps stekeblind, ontbood den prof. medicinae Quelmalsch, met welken bijzonder kennis had gemaakt, en door desselvs raad op te volgen, met aanhoudend veel slappe thee te drinken, cesseerde dit dangereus ongeval binnen 2 dagen en nachten tot mijne grote blijdschap. Te Leipsich geraakte ik in vertrouwde vrindschap met 2 heren, namens Ringeltauben, een theologisch student en Meinsner (beijde warensen Thoringers, uijt Pools Pruijsen, brave menschen) die reijdsde (ene affaire sullende beginnen, een uijtgebreyde correspondentie in sijn trafiek nodig hebbende) naar vele plaatzen om correspondenten op te zoeken, sijn begeven wilde. Met die 2 genoemde sprak ik af, om in julij weder bij den andere te komen te Dresden en het lustleger, aengaende 't welk vervolgens berigt sal geven, bij te wonen, in welken tusschentijd Meijnsner sijne saak vervolgen en ik Wittenberg, Berlin etc. bezoeken soude. Mijne hospes te Leipsigh was so bescheijden dat hij in den mistijd¹⁵ niet meerder van mij vorderde voor 't logies, dan ik te voren gegeven hadde, daar andere dubbeld, of eens so veel als op andere tijden betalen moesten. Mijn hospes ging dikwils met mij naar 't een of ander

¹⁵ Bedoeld zal zijn: tijdens de Leipziger Messe.

bijleggend dorp, lustplaats etc. Hij leerde mij het Taroq-spel. Verscheijde postwagens reden van voor zijn huys af, en d'aenkomende losten daar de reijsigers. Eens stapte van een postwagen en quam in een manspersoon, die met de geelsugt beset was, en so hij betuygde lange met onderscheidende doctoren gemedincieert hadde, dogh zonder baat. Ik seijde hem iets te hebben gehoord dat mogelijk hem soude kunnen helpen, namelijk, in een ijl sakjen met roggezemelen gevult, sijn water maken of afslaan, dit sakje ('t was nog wintertijd) bij de kaechel laten drogen en sulks continueel aenhouden te doen. Hij geloovde niet dat het helpen soude en vervolgde sijnen reijs, dan na 3 weken arriveerde hij weder te Leipsich, sagh mij in 't gemene inkomensvertrek en seijde, 'Zo sein sie nog hier'. Ik seijde 'Ja', toen vroeg hij verder 'Kennen sie mir nicht'. Ik antwoorde 'Nein', sijn woort was erop: 'Wol ik bij der selviger der fuur drij wochen hie was und der sie raad gegeben hast', toen herkende ik hem en vroeg of hij dan mijnen raad gedaan hadde. Hij antwoorde 'Ja gewislijk und auf er zwijte dagh wurde ik al besser und nuhn bin ik zo gezondt glijk ein fisch.' Hij bedankte mij seer en vertrok vergenoegt. Liepsich is ene zindelijke stad, alles wort er wel onderhouden, de meeste huysen zijn groot en aensienelijk, de inwoners sijn beschaafde lieden gelijk over al in Saxen, bijzonder in Keur-Saxen, de Hoogduijtsche taal wordt er 't zuijverste gesproken en de vrouwslieden hebben iets aenminning in haren tongval.

Te Leipsich in Boises-garten en tuijn, stond enen aloesplant, die men vermoedede eerlang te sul bloejen, ik en nogh ene van genoegzaam gelijke swaarte, stonden elk met enen voet op enen der onderste bladeren. Hier en in andere reeds genoemde garten, tans dienende om inwoners maar bijzonder vreemdelingen voor hun gelt, te onthalen, was ik 's middags om mij te diverteren met kegel-schieben, schieten naar 't wit met een wind-busch etc.

Op de Leipzicher misse komen kooplieden met hunne monsters uijt alle oorden van Europa, selvs Russen, Turken etc. Sulke missen sijn er 3 in elken jaar, gelijk ook te Francfurt am Main en te Brunswijk. Mijn hospes trok voor 't uijtstallen van monsters op de stoep van sijnen brede gasthof, dat is herberg, 's jaars omtrent 250 guldens, nog voor 't aenbrengen van de ^{1ste} Hollandsche pekels-haring, welke de Raad van Leipzich aen den keurvorst van Saxen, dies tijd ook koning van Polen, moest besorgen 200 gulden, hij kreeg juijst, toen ik bij hem logeerde een tonnetje met deselve, per snel rijdende posteljon, van Maassluijs sijnde aengebragt. Hij opende het

[fol. 5]

vaatje, 18 waren er in, en 12 was 's keurvorstens parlot¹⁶, nam er 3 uijt, die wij beijde met smaak op mijn kamer (niemant der huijsgenooten, selvs niet sijne egtgenoot, mogt het weten) gebruikten. Boven dese revenuen, en de grote voordelen, spruijtende uijt sijn logement houden, besomde hij Wentzel nog 200 guldens jaarlijks uijt het geld omsetten, dat is de ene specie met een andere te verwisselen, daar toe had hij 2000 gulden. Van deze som settede hij van tijd tot tijd om beter voor slegter specie, en kreeg eijndelijk de aller slegtse, Spaansch goudgeld. Dan voor 't selve besorgde een vrind van hem weder het beste soort van silvergeld, en dewijl hij voor 't Spaans goudgeld steeds kortede dat het te ligt was, profiteerde hij so veel en had egter altoos sijn 2000 gulden in cas. Te Leipsich kwamen mij nog eens 5 Jenenser studenteen besoecken, 't waren ook vrinden.

Verblijf te Wittenberg en Berlijn

Na 13 à 14 weken toevens verliet ik Leijpzych. Mijn hospes bragt mij tot Merseburg en ik reed met de postwagen na Wittenbergh, ook een universiteijtsstad aen de Elvestroom, over welke

¹⁶ Parlot heeft hier de betekenis van het iemand toekomende deel of portie.

een pont vaart, om er van dien kant te kunnen binnenkomen. Op de academie waren 600 studenten, terwijl er te Leijpzig wel 2½ duysent sikh bevonden en te Jena so als gemeld hebben ruijm 4 duysent. Hier hadden gene collegia nationalia plaats en dus was het veijliger dan op andere academien. De studenten leevden er vreedzaam, men hoorde van gene duellen so als elders, en 't onderwijs in alle faculteyten was seer wel geregeld en roemenswaardig. Hier vond ik weder verscheidene gereformeerde studenten uijt Thoorn en Dantzigh, agtenswaardige lieden so wegens hun zedelijk gedrag, als vlijt om sikh te bekwamen tot den evangeliedienst. Vele uijt hun deden telkens openbare redevoweringen voor Wittenbergs-gemeente, en ik hoorde hen en andere gewoone leeraars steeds met vergenoeging. Het speet mij dus dat ik mij niet eerder hier vervoegt hadde, want lange konde ik nu hier niet blijven dewijl de afspraak was in julij te Dresden te sullen sijn. Ik bleef er dus so lange het velen konde, liet mijnen naam in de naamrol der studenten optekenen, hoorde de beroemste professoren in de philosophie en theologie, at 's middags in mijn herberg, daar ook ordinaar gehouden wiert en des avonds even buijten de stad, alwaar de Thoornsche en Dantzikers sikh des nademiddags kwamen diverteren en meest op saken van studie discoureerden. Soms ging ik een kopje the drinken bij de juffers Scheijfelers, die met hare 2 broeders, mijne familiere vrinden, d'ene ook een theologie candidatus en de andere doctor in de rechten, te zamen huijs hielden. So ik mij niet vast voorgesteld hadde op mijne reijs geen arrangement ten huwelijk te sullen maken, soude een dier dames mij geredelijk hebben kunnen doen overgaan om mij aan haar te adresseren en ik twijffel niet of ik sou er in geslaagt hebben. Eijndelijk na verloop van 8 á 9 weken seijde ik dese, andere vrinden (en Meijnsner, die in 't laest van mijn verblijf ook aldaar gekomen was, met nadere toesegging van en aan Meisner te Dresden te sullen komen) benevens Wittenberg vaarwel en verreijse naar Berlijn, de hofstad van den keurvorst van Brandenburg, ook koningh van Pruijssen, besogt Potsdam en Spandauw en besigtigde al het aanmerkingswaardigste so van Fridrekstad, Sophienstad, Dorotheenstad, Friedrikswerder, Coln an der Spree, als Berlin, want uijt dese 6 bestaat eijgentlijk Berlijn. De Spree, ene rivier, loopt tusschen Coln en de overige 5, sodat men met een schuijtje overvaren moet om aan de eene of andere plaats en zijde van Berlijn te komen. Na 14 dagen verblijvs te Berlijn reijdsde ik over Baruijth, Britzon, Koningsluther en arriveerde in julij te Dresden. Ik vond er reeds de 2 gedagthe vrinden.

Verblijf te Dresden

Te Dresden konde ik in 't eerst geen logies krijgen, selv niet in de voorsteden. Alle herbergen waren vol, 4 uren had ik reeds in 't Posthuijs geweest en nog had niemant der postbediendens voor mij ene kamer etc. kunnen opdoen. Toen quam gelukkig Meisner een brief aan 't posthuijs brengen en door toedoen van hem bekwam ik huijsvesting buijten de Pirnasche Poort. Voor huer van een kleijn kamertje waar in een Turks tentje tot rustplaats, een spiegeltje, 3 stoelen en een tafeltje, moest ik geven (de oppassing was er buijten) een thaler, dat is 39 sts. per dagh en nagt. Alles was er na evenredigheit enorm duur, in een goet ordinair was 't middageten 3 gulden. Eens heb ik daar voor 2 kleijne stukjes gekookte paling met wat pieterzelij en sout betaalt 14 sts. Hollands. En geen wonder dat alles hoog liep, want men seijde dat behalve de 20 duysent militairen, die 't lustleger uijtmaakten, en 3 duysent, welke er gerekent wierden doorgaans in Dresden van elders te sijn, er nu nog 20 duysent vreemdelingen om de manevres te beschouwen sikh aldaar bevonden. Dit lustleger wiert in 2 corpsen verdeelt, 8000 man trokken in ene opgemaakte, versterkte vesting, ½ uur gaans buijten Dresden, en 12 duysen man belegerden deselve; 't gantsche hofgesin quam er op elken dagh 's morgens om half 6 uur en de manuevres begonnen ook aanstonds en wierden vootgeset tot 's middags om 1 uur. Alles ging dus toe even als 't door

vijanden soude geschieden,

[fol. 5 verso]

men deed mijnen springen, bolwerken slegten, redouten opwerpen, schoot met kleijn geweer en kanonnen, wierp bommen en hauwitzers; de belegerde vielen uijt tegen de belegeraars, op den 17de dagh wiert bres geschoten, de krijgsmaght naderde tot digt aen de vesting, souteneerde sigh tegen de uijtvalen, nam de conteschampen in, en den 18^{den} dag der belegering wiert de besetting, na de stormloping genoodsaakt de vesting te ontruymen of sigh krijgsgevangen over te geven; het eerste geschiede na dat bevorends door enen heraut was uijtgeroepen dat elk der aenschouwers sig in de vesting moest begeven, doordien alle die er buijten waren, gewis souden in handen van den vijand vallen en gemassakeert souden worden, nogh dat een ijder sigh moest hoeden voor de vuurmachines, bommen, hauwitzers etc. die sekerlijk in de vesting souden worden geworpen; nu waren er des meer dan 30 duijsent personen in de vesting, sijnde $\frac{1}{4}$ uur gaans groot of wijd in den omtrek; de belegeraars drongen door de bressen en over de wallen in de vesting, de besetting vlugtede met al de passagiers er uijt, welke laeste sigh van de eerste, beijde buijten sijnde, op zijde, afzonderden, terwijl de eerste al schermutselende vervolgt wierden tot sekren afstand, dan daar een secours van Switzers, welke sig in ene hinderlaag geplaast hadden, verkregen hebbende, stand hielden en hen, die tot hier toe overwinnaars waren geweest, weder terug tot in de vesting, die grootdeels geraseert was, terugdreven en hiermede was de actie afgelopen. Dese gantsche toerusting en uijtvoering wiert gesegt den keurvorst wel een millioen Hollandsche guldens te hebben gekost, want, so geweren als monturen der cavallerij en infanterij, met alles dat tot den veld-train behoorde, was nieuw en kostelijk; dese 20 duijsent man wierde 3 jaar daar na, in de vesting Pirna, 3 uur van Dresden, door de troepen van der Pruijssen koning, keurvorst van Brandenburg, der groten Fredrik, ingesloten en krijgsgevangen gemaakt; sic transit gloria mundi.

Bezoek aan een zilvermijn in Freiberg en de vesting Königstein

Met mijne 2 vrinden, Ringeltauber en Meisner, begav ik mij naar Frijberg, sijnde een bergstad en van ouds de begraavplaats der keurvorsten etc. van Keur-Saxen, van welke er verscheidene in louter silvere kisten gelegd en nog getoond worden; wij besoghten het grootste bergwerk¹⁷ (er zijn er 3) en klommen onder het geleijde van enen schigtmeister en steijger (2 opzieners voor 't werk) met een op de borst hangend lampje van elk, langs steile, in de rots vastgemaakte ladders, die selfs wel eens agter over hingen, 45 klafters, makende omtrent 315 ellen, ijder klafter sijnde 7 ellen naar beneden, nog 2 klafters dat is 90 ellen waren onbesoekbaar, staande vervult met water, brijzeld hier en daar enige stukjes af in welke sigh gedegen, dat is suiwer silver, scheen voor te doen, en klommen (te 6 uur 's morgens waren wij er ingegaan) ten $1\frac{1}{2}$ uur weder naar boven; op dit bergwerk legt de stad, voorheen vond men er aders van gout en silver; maar de beste waren geledigt, en dit werk, gelijk ook de andere, kan nu weinig boven de onkosten opbrengen; een gemeen bergwerker verdient nog geen 3 stuijvers hollands ijder dagh; tot het werk dat wij besigteden behoorden 600 man, die (dag en nagt ook in 3 verdeelt sijnde) in 3 parthijen van elk van 200, agt uur (afdalen en opklimmen er onder gerekent) werkzaam sijn; voor de ingaande wiert een gebed en voor de uijtkomende ene dankzegging gedaan; het erts, met het welk goud, silver, etc. vermengt is, wort in grote manden gepakt en door behulp ener machine en paarden naar boven geheist, waar toe een groot ruijm gat in 't midden van 't werk is gemaakt, naar 't welk alle de groeben, dat is gangen, van 't werk geleijd sijn. Groeben die niet meer geven worden met balken etc. toegelegd, en 't geen van niets beduijgende waerde

¹⁷ Bergwerk = mijn.

is, er opgeworpen om 't instorten van andere groeben en het vaste van de rots voortekomen, kinders van 6 tot 12 jaar, so meijnsjes als jongens, sijn besig met de brokken steen tot gruijs te slaan; dit gruijs wort gewasschen en daar door het waerdige van 't nietsnutte afgescheijden, de vrouwen en oudere meijnsjes speldewerken, kantjes, languetten etc.

't Onweder beneemt nog al dikwils de menchen, die in 't werk beneden sijn het leven, de blikzem schijnt daar meerder kragt van boven te oeffenen, 't welk op physische gronden steunt. Nog lange besat ik enige stukjes door mij daar afgebeitelt maar den 19^e september 1799 hebben de Russen die alle medegepakt.

Verders reeden wij van Dresden ook na Köningstein, ene vesting ook in Keur-Saxen die door haer ligging, hoogte en steilte van den opgang naar boven, niet kan vermeestert worden en waer heen des

[fol. 6]

in tijd van nood al wat dierbaar is wort overgebracht, ja self de keurvorst etc etc. een veiljige verblijfplaats vonden; daar besagen wij al het belangrijke; de staatsgevangenis, in welke er waar die nimmer het dagligt aenschouwen konden etc.; het tuijghuis, wel voorsien met antique en moderne geweren, mortieren en oorlogstuijg; een in de rots (dus is de gantsche vesting) uijtgehouden put 500 ellen diep; in een emmer met welk het water door ene machine etc. als te Frijberg na boven uit gebracht, lieten wij met ons driën ons nedersakken, dan omtrent 300 ellen gedaalt sijnde, wiert het ons te kout, en wij gaven het teken om ons optehalen; als een steentje in dien put geworpen wiert, verwijlde het circa een minuut, eer de plof of klank boven gehoord wirt. Dese vesting is een $\frac{1}{4}$ uur gaans in den omtrek groot, boven op de selve legt een voet goede bouwaarde, men teelt er rogge etc., moeskruijden etc., nimmer is van 't een of andere een mis-gewas; bij lange droogte geeft de rots vogt genoeg, en 't water van veelvuldige regen kan door de reten wegzakken, dese gantsche land is met eenen stenen muur, 4 voet hoog omgeven; op dese muur was eens een bediende in slaap geraakt, en dus gevonden, wiert hij op orde van de commandant, ter selver plaats met een ketting om 't lijv vastgeklonken en moest dus nog 24 uren also daar doorbrengen. Wij hadden hier nogh bij ons gekregen een starost (so noemt men die van den grootsten adel in Polen sijn, dese was een kennis van Meisner). Sijn hooggeborne etc. voegde sijn bij ons om alles te besien, en had even als wij van den keurvorst verlot gevraagd Köningstein te gaan sien en dus ook een brieven aan den commandant over laten geven, en door enen luitenant opgeleijd sijnde, maakten wij met ons vieren een geselschap uijt; de commandant versogt ons op de middagmaaltijd, wij wierden deftig onthaalt, geen wonder, een starost was bij ons! Dan daardoor kostede ons die maaltijd ijder een ducaat; de starost moest sijn character bewaren, des wiert besloten dat ijder een ducaat aan de bediendens geven soude; dit en de huur van de koets, in welke wij driën reijsde, nevens het doceur aen den kamerheer die ons 4 verlot en de brieven aan den commandant besorgt had, de luitenant voor 't afhalen en de opsieners van elk stuk dat wij beschouwden, waar onder ook 't grote wijnvat, in 1722 gebouwt tot 1725, lang 17 ellen, diep bij 't spondgat 12 en bij de bodems 11 ellen; uijt 157 stuks duijgen 54 bodemstukken, ijder bodem wegende 77 centenaar en 70 pond houdende 3709 eijmer wijn, Dresdener maat en dus 609 eijmer meer dan 't Heijdelbergsche. Men mogt niets aanracen of ergens na vragen, die sulks deet (niemant menageerde het) moest straf ontvangen; een kleijn vaatje wiert op een stelletje gelegd en de bottelier eijste dat de delinquant sig voorover op 't selve nederleijde, hij sprijde de agterslippen of panden van den rok ter zijde en sloeg met een klapstokje, dat door een sagt slagje enige klank gav, op den podex¹⁸ 3 maal seggende bij 't eerste 'Das ist für der kurvorst zu Saxen', bij 't 2de 'Datt ist für das Fürstliche Haus' bij 't 3de 'Das ist für der Commandant von Köningstein' en voegde er toe 'Das habe ich mit duser hand Könige und Fürsten gethaan', hier na was 't

¹⁸ Podex = achterwerk.

geoorloft alles te vragen, aantevatten, en uijt welke bocaal (er waren er van goud, silver en fraaij gewerkte) so veel wijn drinken als men begeerde, dit genoemde te zamen maakte dat wij met ons drien dien dag 83 Pruijssische guldens, ijder is 26 stuijvers, hadden verteert, de man dus circa 36 gulden Hollands, gewis een dure dagh, dan wij hadden ook veel bijzonders gesien etc.

Verder verblijf te Dresden

Wij hielden ons nog enige dagen te Dresden op, en ik besag het verdere seldsame aldaar (de beursen van mijne reisgenoten waren grootdeels geledigt en sij verkosen sig bij hunnen vrind, bij wie sij ook logeerden, te hujs te blijven). Ik ging dan nog besien de Zwinger, alwaar vele kostbare wapenen, kelderen etc. sigh voordeden, ook ammunitie van oorlog etc., het keurvorstelijk hof en dito grote tuijn bujten de stad, de thier-garten, het Japanse paleijs, alwaar vele stukken levensgrote dieren, vogelen etc., servisen van allerlei soort, ja selv een compleet orgel, bewaart wierden, alles van Saxis porceleijn (eijgentlijk Meijssens, wordende in de stad Meissen, ook in Keur-Saxen leggende sijnde) gefabriceert; das Grüne gewolve¹⁹, daar menigte kunststukken, menigte edle gesteentens so losse als tot garnituren geapproprieerde, tentoon stonden of in laden netjes gelegd waren, bestaende uijt diamanten, turkoisen, smaragden, topasen, hiachinten etc. etc. Dit laestgenoemde bestaet uijt 4 brede en seer lange zaalen, alle de wanden sijn van spiegelglas, er sijn zijd-gangen nevens, uijt welke alles wat in die zaal geschiet, kan gesien worden. Eer men ter besigtiging toegelaten word, moet men sigh aan den keurvorst laten voorstellen, dit doet een kamerheer, die gaat met u voorbij ene zaal in 't hofpaleijs, al waar de keurvorst sit, en als sijne doorlugtigheijt knikt, is 't so veel, als het wort toegelaten, de kamerheer gaat dan op den bepaalden tijd met u.

[fol. 6 verso]

Twe bediendens geven u in de hand dat gij begeert van nabij te sien; vele kleijne stukken staan op uytstekjes aen de zijdwanten en onderrigten u wegens 't een en ander. De konstukken sijn alle uijt edle gesteentens in goud of zilver gevat, tezamen gesteld. Men opent enige kabinetsladen, er sijn vele sodanige volle garnituren so voor mans als vrouwen. De keurvorstelijke kroon wort u, so gij 't eijst, op het hoofd geset. Dit vorderde ik, dogh men magh denselven niet aanraken en ik was blijde dat men mij van dien last onheftede, want hij weegt 35 pond. Er is een bijzonder groot kunststuk, verbeeldende de hofhouding van den groten Mogol op desselvs verjaarsdag. Men siet er op ene grote tafel vele kleijne beeldjes uijt juwelen in goud gevat. Aen den enen kant van de tafel staan er, die alle door gelaatstrekken schijnen bedroeft te sijn. Sulks is omdat de Mogol, die op ene daar gestelde schaal gewogen sijnde, minder weegt dan in 't voorgaande jaar. Aan den anderen kant hebben zij alle blijde gesichten, ten betoge dat de Mogol is toegenomen in zwaarte. En daar kramen de kooplieden, in 't gewaat van onderscheidene natien gekleed, hunne waaren uijt, die in koffertjes bij hun staande waren opgesloten geweest. Dit konststuk is door enen juwelier met 20 knechts in 6 jaar vervaerdigt. Men moet sig wel wagten van iets te ontvreemden, want men wort door de personen uijt de zijdgangen naukeurig bespied ende straf volgt straks²⁰ op de misdaat. Weijnige weken voordat ik dit alles beschouwde had een Fransman onder sijne lange masuetten²¹ een juweeltje weten te verbergen. Dan 't was opgemerkt en toen hij soude uijttreden vroeg men hem of hij niets bij sigh hadde dat het sijne niet was. Hij ontkende het maar 't wiert bij hem gevonden. De

¹⁹ Bedoeld is het 'Grünes Gewölbe', de schatkamer van de Saksische keurvorsten, sinds 1723 een museum.

²⁰ Straks in de betekenis van: aanstonds, dadelijk.

²¹ Manchetten?

Zwitsersche Guardes, die altoos voor de poort van 't paleijs de wagt houden, pakten hem en hij wiert elders gebragt, van waar hij sijn leven voor altoos soude moeten doorbrengen.

De keursvorstelijke tuijn buijten Dresden overtreft alle de andere, die ook wel degelijk fraaij zijn. De wandelwegen sijn gemaklijk en aangenaam, meest onder 't lommer van geboomte.

Een is er, strekkende tot aen de thiergarte 10 minuten gaans lang, aen beijde zijden kunnen 2 à 3 rijtuijgen nevens den anderen passeren. In de stad onder karstaneboomtjes en tussen deselve is ook ene plaisante wandelplaats, als ook overal tusschen der particulieren tuijnen. Eens wandelende met mijne vrinden, sagh ik voor ene tuijndeur een figuur staan, 't welk ik mij verbeeldede een geschildert stukje te sijn, maar siende dat het sikh beweegde traden wij er na toe en sie, 't was een manspersoontje, in alles geproportioneerde van lichaamsleden, dan had slegts den lenghte tot aan mijn broeksband of middel en was reeds 40 jaren oud.

De hofhouding van Saxens keurvorst was pragtig; dan die van den eersten minister, graav Bruul, overtrof nog deselve. Die had tot sijn gevolg als hij uijtreed meest wel 50 edellieden te paard en ene escorte of garde van 20 militairen.

Als men 's avonds op de gedagte Bredelaan wat laat wandelt wort men wel eens door ligte vrouwspersonen gevraagd om met haar te gaan &c. Ook sijn in Dresden enige huijsen alwaar sodanige sikh onthouden. In een vertrek hangen de portretten van die op schoonheijt bogen mogen, met de prijs welke men geven moet om enen nagt met haar te verkeren.

Terug naar Leipzig en vervolgens naar Halle

Ik had nu alles in en buijten Dresden opgenomen; geld hadde ik weinig meer en ik wilde lievt op mijne openen wissel te Leipsig weder mo[...] ontvangen. Mijne reisgenoten wagteden slegts na mij en wij vertrokken van Dresden met de landkoets naar Leipsigh. Dan hadden tezaam soveel niet om de vragt te betalen. De vertering konden wij nog goedmaken. Des te Leipsigh aengekomen versogt ik den commissaris van 't rijtuijg, die overal de plaats van 't verblijv onderweghs bepaalt, met mij te gaan om gecontenteert te worden voor ons driën. Dit geschiede. Mijn hospes Wentzel verschoot mij die som en ik ging bij den banquier, responderende met Hooft en Zonen te Amsterdam, weder het restant van mijne wissel ontvangen en na nogh 3 weken verblijv vertrok ik naar Halle, ook ene universiteijtsstad, staande onder de beschutting &c. van Brandenburgs keurvorst. Daar vond ik enen student uijt Brabant, welke betuijgde mij te Leijden, daar hij ook gestudeert hadde, te hebben gekent, en ook enen Milliës, zoon van gasthuijsapothecar te Leijden. Dese is naderhand luthers

[fol. 7]

predikant geweest te Deventer en sijne zoon is het nochtans te Cuijlenburg. Sijn edle verschafte mij de gelegentheit de boekversameling van professor Baumgarthen in oogenschijn te nemen. Dese is so groot, dat de universiteijtsbibliothek te Leijden nog kleijn moge genoemt worden (een groot huijs met vele onder- en bovenvertrekken was met boeken opgevult; men seijde dat de professor 's jaerlijks 14 duijtsent guldens afzonderde tot boeken kopen en sulks reeds verscheidene jaren had gedaan.) Sijn hoogerwaerde schreev ene Historia Ecclesiastica, van welke bereijds 24 delen, groot quarto, in druk waren uijtgekomen. Hier was ik weder, dogh maar nu en dan, de hoorder van de onderwijnsingen der professoren, meest van hun die de natuurkunde leraarden. Besagh verder de soutkeeten, de bibliotheek van 't weeshuijs, van de uiniversiteit en particuliere boekwinkels. (Dit hadde ik ook te Jena, Leipzig en Wittenberg gedaan en dus al vrij wat versamelt, maar ongelukkig is dat alles te Leipsigh verloren geraakt. Ik hadde de boekhandelaars te Leijden, eerst Haak, daarna Luzak, versogt dat alles, wat ik te

Leipsigh bij Lantzickers erven, ene firma van boekhandelarij, agterliet, onder hun ranfort²² te laten en gepakt worden, dogh sij beijde versuijmden sulks te doen en in 1756 is (Leipsigh door 's konings van Pruijssens troupes ingenomen wordende) alles vervreemt &c. Mijn verlies schatte ik in waarde der boeken &c., schoon se mij het vierde deel van die som niet kosteden, op circa 350 gulden. Van 't weeshuijs was de oprichter, of liever van 't fonds ertoe, professor Franke en de eerste givt was een Hollandse drie gulden. Nu wierden er 300 studenten en 400 scholieren de vrije tafel gegeven en vele genoten self voor niet vrije huijsvesting. Dit weeshuijs besit vorstelijke goederen, des heeft de koning van Pruijssen verboden meer goederen aan te koopen. Er behoort ene zijdefabriecq toe, waarin meer dan 100 personen werkzaam sijn. De moerbesiabomen, welker bladen dienen tot spijs voor de zijdewormen, staan op afgesonderde landen omtrent Halle. Het zijde spinnen was ene toen mij nog onbekende werkzaamheijt. Des ging ik dikwils hetselve beschouwen. Naderhant heb ik het ook in de zijdebalen, bij Uijtrecht gesien. Ik kreeg uijt de weeshuijsbibliotheek (onder den verkoopbare boeken, van welke ene catalogus met de prijsen, was het niet meer, nergens had ik 't ook dan hier gevonden) door gunst van den bibliothecarius Golii *Lexicon Arabicum*²³ voor 7 gulden. Dat hebbe ik te Leijden aen een boekverkoper overgedaan voor 43 gulden. Wegens een gevegt der studenten te Hal met het militaire guarnisoen hadden de eerstgenoemden het regt om eenen degen opzijde te dragen verloren. Vervolgens wiert het den edellieden weder toegestaan. Dit geval veroorsaakte dat vele onafhankelijke studenten Halle verlieten en derselver getal van 10 duijsent tot 4 duijsent verminderde.

Verblijf te Maagdenburg, Helmstedt en Hamburg

Na een verblijf van 6 ½ week verreijdsde ik naar Magdenburg; bleev er slegts enige dagen. Van daar na Helmstad,²⁴ ene kleijne universiteit van ontrent 300 studenten. 't Was nu vacantie, daarom hield ik er mij maar 2 dagen op en reed naar Brunswijk. Daar was het toen ook de mistijd²⁵ en ik had weder gelegentheit mij te diverteren met kegelen, busschieten, verkoopgoederen, overal sigh voordoende, te beschouwen, na prijsen te vragen, masqueraden, bals, concerten, &c. bij te wonen en rondsom de stad te wandelen. Toen de mis, die hier ook 3 weken duurde, voorbij was nam ik de reijs aan na Hamburg. Daar ging ik weder in een der voornaamste herbergen logeren, gelijk ik gewoon was overal te doen. De vrouwe des huijs, madame Muller, wilde elken zondag worden afbetaalt en wat ik seijde, sij bleev bij het gevorderde. Mijn open wissel was afgelopen. Ik had wel reeds bij enen banquier, die ook met Hooft en Zonen te Amsterdam correspondeerde, ene assignatie²⁶ op gemelde overgelegd. Dan er moesten wel 14 dagen verlopen eer er antwoord inkomen konde. Ik besat slegts nog maar 2 pistoletten en enig silvergeld, des versogt ik den banquier mij enig geld te schieten op de afgezondene assignatie. Hij deed sulks. Ik voldeed madame Muller, verweet haar nogmaals hare onbescheijdentheit, nam mijn logies in een regt tegen het hare overstaande huijs. De banquier kreeg antwoord op sijnen brieu. De som der assignatie stelde hij mij ter hand. Madame Muller wiert berispt door de heren die er dagelijks quamen eten (sij hield ook ordinaire tafel). Toen hun het geval door mij was bekend gemaakt en ik toonde dat sij enen goeden calant in mij verloren had door desen en gener der mede aansittende, boven 't ½ vlesje, dat altoos ijdere portie en onder de maaltijd voor 1 gulden gerekent wiert,

²² Vgl. renfort = versterking.

²³ Het door Jacobus Golius geschreven *Lexicon Arabico-Latinum* (Leiden, 1653).

²⁴ Bedoeld zal zijn Helmstedt.

²⁵ Ook hier werd een 'Messe' gehouden.

²⁶ Assignatie: opdracht tot betaling.

[fol. 7 verso]

te versoeken nog een vles te nemen, of er hem op te tracteren. Hier wiert ik weder door de pleuris aengegrepen, maar door 't gebruik van middelen spoedig herstelt, de doctor met wien medicineerde, onthiev mij tevens van de oorszaak, door welke ik boven andere voor de pleuris vatbaar was en deed mij bij 't afscheid een kleijn pulletje met geel poeder present, met welks verkoop sijn weledele betuijgde meer dan 20 duijsent gulden te hebben geprofiteerd; en de ½ desselvs met enig vogt ingenomen, alle inwendige ongemakken deed voor enige uren stil staan. Ja so hij seijde, selvs de dood als lange tegengegaan wiert, tot dat men elders met een bequaam geneeskundige raadplegen konde. Sijn weledele laboreerde aen de tering, had genoeg om te leven dat hij nog op 2 jaar bepaalde, hij sogt des geen practijk, maar studeerde slegts, om nog iets te vinden dat sijn leven langer rekken konde. Het poeder is mij in 1799 ontvreemt.

In Hamburg en rondsom was veel bijzonders, ik kreeg er verscheidene vrinden, meest kooplieden, ook den predikant des gereformeerden consuls ging soms naar Haarburch, de eerste stad van het Hanoveraansche, of wandelde naar Altona of den Hamburger berg of op de fraje cingels, dan zeijlde ik ook wel nu en dan met d' tentschuijtjes op de buijten of binnen Elster, 2 meertjes, 't kleijnste binnen, 't grootste buijten de stad, naar den kant van de Haarburch. Dikwils ging des avonds in de Pantomime etc. Op zon en feestdagen gaat ene menigte menschen na de Hamburger berg ¼ uur van de stad en strekkende tot Altona, 't welk legt onder het gebiet van den Deenschen koning. Eens ging ik eenen herberg, dicht bij de Altonasche poort, tegen den avond een pijp roken etc. en sag er van Altona, na gissing, meer dan 10 duijsent binnen komen. Toen ik te Hamburg was, wilden de meeste ambagtsknegts niet meer voor het gewone loon werken, verlieten hunne winkels en, hielden sikh in de herbergen op de Hamburgschen berg, toen mogt niemant na 10 uur des avonds op straat sijn, anders door de wagt opgevat etc. Men moest voorsigtig sijn in sijne gesprekken, dan de magistraat maakte er schielijk een eijnde aan, sij liet door een detachement dragonders 40 à 50 van die muijtemakers uijt hunne bedden ligten (de Hamburger berg, schoon tot aan Altona sig uijtstreckende en er als aan gelegd, behoort egter tot het Hamburgsche grondgebied). Dese wierden de stad uijtgeset, gebannen, infaam verklaart en de gilden van verscheidene steden versogt dese personen geen werk te geven. De overige kwamen tot hunnen pligt terug. Eens sag ik dat enige smitsgesellen mogelijk 20 à 25, ene gehele compagnie optrekkende burgers deden vlugten, maar tevens dat een ruijter die vernam wat er was gebeurt, verjoeg alle die smitsknegts. Eens op straat wandelende, haalde mij van agteren ene juffrouw in. Ik verbeeldede mij dat sij was de oudste doghter van dominee Heshusius, predikant te Epe. Naderhand heb ik vernomen dat ik wel hadde gesien, die juffrouw was toen ter tijd te Hamburg geweest met haren man Valejan^{colet}, een gepensioneert luitenant, om wegens de erfnis van sijnen oom, aldaar overleden, de nodige disposities te maken en hij konde sikh herinneren toen eens imant te hebben gerancontreert dien hij meende mijn persoon te sijn. Er wiert vastgesteld dat een koopmansvrouw als sij op 't pragtigst is opgeschikt, meer dan 20 duijsent guldens waarde in juwelen aen 't lijv te hebben.

Terugreis naar Nederland

Na 6 wekens verblijf brak ik van Hamburg op, reed met de postwagen tot Blankenese en van daar met een schuitgen varende over de Elve, die daar ¾ uur breed is, naa Bremervorde. Verder met een wagen tot Bremerleer en so te Bremen, logeerde in de Raadskeller. Eens namen wij met ons driën een vles wijn, 't was Rijnsche en kostede 4 gulden. 't Was so men seijde van ene grote parthij dito, voor meer dan 300 jaar gevonden in een kelder onder of bij de fundamenten van de Domstoren. Ik besogt den heer Elcking, tans burgermeester te Bremen, die in onsen tijd ook te Harderwijk in de reghten had gestudeert. Van Bremen reed ik naar Oldenburg, eene stad in Oostvriesland, van daar als voren na Lheer en sijn dalijk na

Winschoten, de 1ste plaats aen dien kant van onse republicq, voorts met de trekschuyt

[in marge: dit ondergeschrapte over Strobosch tragte ook so na geen]

over Strobosch, Dokkum etc. na Groningen, bleev daar 3 dagen en ging onder geleijde van mijnen hospes het een en ander, so in als buijten de stad besien: de academie, grietenijen &c. Ook so te Franequer. 't Was hier vacantie, des niets te horen en weijnig te sien. Toen te Leeuwaarden: hier besag ik het hof van de princes douarriere van Nassouw, ook haar persoon, gav een besoek aan dominee K. Blom, predikant in de gereformeerde gemeente en settede de reijse voort tot Harlingen en vandaar met de veerman

[fol. 8]

op Amsterdam. In ruim 4 uren hadden wij die grote plas, de Zuyder-zee van 't ene tot het andere sijde met het schip doorploegt, schoon te voren door tegenstroom, mist en stilte 26 uren, 1½ uur van den haven te Harlingen voor anker hadden gelegen.

Nadere bijzonderheden over Weimar en Berlijn, huwelijk broer

Nu is dit relaas van mijne Deutsche reijse geschets, alleen nog enigs overgeslagen berigten laat ik volgen, betrekkelijk tot Weijmar. Hier is 't op vorstelijk slot ene lange saal, als men aen 't ene zijde self maar seer sagtjes spreekt, wort men aan 't ander endt klaar verstaan, terwijl die in 't midden sijn er niets van hooren. Te Torgau vind men in 't casteel een vertrek, alwaar 70 tafels staan en aan ijder 10 personen sitten kunnen. Te Wittenberg scheid een traliewerk het choor van de kerk, 't welk als op sekere plaats een druppel olij wort er in uijtgestort, overal begint te sweten. 't Is wel 20 voet breed en 12 hoog, men wil dat Heintje Pik²⁷ dit hebbe gemaakt, iterum dico hoc credat²⁸ etc.

Te Berlin sijn alle de straten regelregt, de huijsen van ijder straat op gelijke wijze geverft, deuren en vensters egaal, ook de gevels in hoogte, bijzonder in de Fridriksstad, die wel ½ uur gaans lang is. Op het frontespiets van het algemene raadshuijs leest men dit versje: 'Haec domus odit amat punit conservat honorat nequitiam pacem crimina jura probos'.²⁹ Legt op een der wallen of bolwerken een stuk canon, gegoten in 't jaar 1704, het weegt 164 centner en schiet 100 pond gewigts. 's Konings slot is seer groot, dogh seer onregelmatig, doordien er van tijd tot tijd stukken aangehegt sijn, die nu het geheel uijt maken. Het operahuijs is vlak aan ene kerk gestigt, sijnde er maar ene gang van 10 à 12 voeten tusschen beijden. Het paleijs van prins Hendrik was nogh niet voltoojt. [Er] is een houtsaagmoolen buijten de stad die 60 planken op eenmael snijdt. Kwam jaerlijks een persoon sijn pensioen afhaken, hij was 113 jaar oudt, hij wandelde op enen dagh 12 uur van sijne woonplaats tot Berlijn en so hij ras geholpen wiert den anderen dagh weder terug, etc. Hij was in sijne vroege leertijd een hardloper geweest.

Te Halle wiert mij door de theologische faculteijt ter hand gestelt enen brieve van mijnen broeder (onder couvert door haar ontvangen, reeds in het jaar 1753 geschreven). Mijn broeder meende dat ik eerst Halle sou aendoen, dit was ook bij de afreijse mijn voornemen, dan te Almelo veranderde ik, ~~toe~~ resolveerde eerst Jena te bezoeken, etc. Sijn edele communiceerde mij sijn huwelijk, dat hij schout en gadermeester was van Bunschoten etc. en aldaar woonde etc. etc. Ik had niet geschreven, dewijl mijn adres telkens van ophoudingsplaats veranderende, niet konde bepalen en opgeven.

²⁷ Naam voor de duivel.

²⁸ Te vertalen met: Opnieuw zeg ik, deze overtuiging etc.

²⁹ Te vertalen met: 'Dit gebouw haat verdorvenheid, bemint de vrede, straft misdaden, bewaart de wet en eert rechtschapenen.'

Nogh vele van dit geschrift niet genoemde dorpen, ben ik bij mijne reisje doorgesepasseert, ter een en andere plaats van mijn onthoud meer vrienden gehad, en met de sulke, meest al vrindelijke gesprekken, bijzonder over religistukken gehouden, aftekeningen gemaakt van 't een en ander merkenswaardig als van het grote wijnvat te Koningstein, de grote fontein te Weissenstein bij Cassel etc., ene lijst van deselve vervaerdigt, als ook van steden en dorpen in de Nederlandsche provintien door mij besogt en der namen van mijne bekenden berust nogh onder mij.

Terug in Nederland, einde studie en waarneming gaarderambt van Bunschoten etc.

Te Amsterdam dan, in 't eijnde van november 1754 aengekomen, vervoegde ik mij ten eersten naar Leijden, vond mijnen hospes etc. welvarend, en op mijne kamers alles in beste orde bewaart. Ik had deselve in huur behouden, gelijk ook deed tot dat ik te Schoorl 1760 beroepen wierd. Ik versogt den academischen secretaris, toen professor Lulofs, om te mogen profiteren van 't academisch voorregt, en dewijl ik sijn hoogedele de groete overbragt van den Jenaschen professor Dariës, slaagde ik, dat anders so gemaklijk niet soude sijn geaccordeert, omdat ik in 2 jaar niet was gerecenseert.³⁰ Ik besogt ook te Leijden en elders mijne kennissen, ook te Eemnes, bijzonder mijne broeder te Bunschoten. Sijn edele was kort na mijn vertrek in 't huuwlijk getreden met de oudste doghter van den heer H. de Meester, voornaam banquetbakker en confiturier te Delft. Sijn edele, mijn broeder, had het schout en gadermeestersampt over Bunschoten, Spakenburg en Dijkhuijsen genegotieerd en sijn huwelijk was reeds gezegend met enen soon, nog in leven, predikant geweest, laast te Jisp, dan voor enige jaren, sonder pensioen te begeren, sijnen dienst hebbende afgestaan.

[fol. 8 verso]

Met dominus Sibelius, toen predikant te Eemnes buijtendijck sprak ik af een reijsje te zaam te doen naar Engeland, dogh door 't amours maken bij ene Amsterdamsche juffrouw, vervolgens ook sijne vrouw, bleev sulks agterwege. Wanneer ik niet te Leijden maar te Eemnes mij onthield en ten huijse van mijns overleden ooms weduwe te huijs sijnde, hield ik geselschap met de heren die aldaar buijtenplaatsen hadden, dominee Sibelius en andere en diverteerde mij veel met visschen, waar toe netten besat en een water gepagt hadde.

Eens besogt ik den predikant P. Groen van Prinsterer te Wasbeek. Sijn weleerwaerde beweerde dat ik 't mij beklagen soude niet voluijt mijne preken te schrijven en te memoriseren. Ik stelde het tegendeel, de uytkomst leerde het toen al bij sijn weleerwaerde en naderhand ook aen mij, dat ik gelijk hadde.

Mijn broeder geraakte in 1755 aan 't sukkelen. Een borstwater³¹ had sigh bij hem geset, medicinerende met doctor Ludeman soude sijn edele denkelijk sijn herstelt geworden, dan door 't verneglijgeren van 's doctors dieetsvoorschriwt wiert sijne quaal ongeneeslijk en hij stierf in september 1755.

Het ontvangstcomptoir moest tot den tijd van sijn edele overlijden, met al het agterstallige, door sijne weduwe of van harentwege, gesuijvert worden. De weduwe konde selve niet, nog er was imant in hare familie die sulks op sigh wilde nemen. Haar edele versogt er mij toe, en ik nam het aan; de saken waren door haars man ongesteldheijt vrij wat in wanorde geraakt. Dog wel haast redresseerde ik alles en bij procuratie van haar edele versorgde ik alles wat tot het gaderambt behoorde, terwijl op versoek van de regenten en toestemming van de ambagtsheer

³⁰ Recenseren = verlengen van de universitaire inschrijving.

³¹ Borstwater = opeenhoping van vocht tussen longen en de wand van de borstkasborstwand, vaak bij tuberculose.

tevens als schout fungeerde, dit duurde tot de tijd dat mijne behuwtwsuster hertrouwde in 't jaar 1757. Intusschen quamen nu en dan hare bloedverwanten, moeder (hare vader was reeds in 1753 gestorven), broeders en zusters te Bunschoten. De jongste beviel mij sonderling in den ommevang, genegenheid tot haer edele wiert straks geboren en welhaast voegde sikh er bij, of liever nam desselvs plaats in, de lievde. Kortom, wij wierden 't eens en 't wiert goedgekeurd, te zamen een huwelijk aan te gaan, wanneer ik tot enen stand soude gekomen sijn. Ik wilde de functie van mijnen broeder gaarne opvatten, maar mijn lievste, als ook haer edele moeder etc. hadden er geen sin in. Alle wilden dat ik naer ene plaats als predikant soude uijtsien.

Sollicitaties naar de functie van predikant

Ik volgde haer edele en der vrinden begeerte en ging op vacaturen solliciteren (tot hier toe had ik nogh op gene vacante plaats gepredikt, schoon dikwils voor vrinden bevorens genoemd) en ik genoot het geluk nogh al dikwerf onder vele mede-sollicitanten in aanmerking te komen. NB. Het getal der proponenten³² wiert toen in onse provintien en Oostvriesland begroot op circa 400.

1. Bloemendaal, dicht bij Haerlem was de eerste vacatuur welke ik besogt. Voor mij waren er reeds 61 geweest; of naderhant nog meer is mij onbekent, als ook hoe ver 't daar gebragt hebbe.

2. Waverveen, de 2de, hier soude ik veel apparentie gehad hebben, so de schout juijst, om er Mobachius Quant te krijgen, mij niet met alle kragt hadde geweert.

3. Stolkwijk, hoe 't daar gegaan is, wete ik niet.

4. Oostvoorn, ik verkreeg het 6^{tal}, dog so de heer van Leijden³³ niet vastelijk hadde voorgenomen aen 4 Leijdsche inboorlingen (sijn weledele was ook een Leijdenaar) de nominantie te doen geworden en een uijt hun te doen beroepen, ik hadde gewis (volges voornoemens eijgen betuijgde) die plaats gekregen.

5. Nigtevegt, hier quam ik weder op het sestal.

6. De Beets, het gros, so ook.

7. te Gravt.

8. te Nieuw Hellevoet kwam ik niet verder, gelijk ook niet

9. te Eerswoud. Maar

10. te Opdam gedroeg het sikh dus: de vrijheer van Obdam, sijne excellentie de graav van Wassenaar, Twikkelo³⁴ etc. bood mij die plaats aan; dan, dewijl de kerkenraad, schoon door gemelden heer sterk gerecommandeerd aen den baljuw, mij niet eens op het 6-tal had geset, hoewel sij egter vervolgens sulks doen, ja mij selvs het 3-tal geven moesten, aerselde ik er dus te komen tegen den sin des kerkenraads en misschien ook velen der gemeente. Ik bedankte des sijn excellentie er voor, die er nogh al op aandrang, dog nogtans seijde dat ik juijst op 't geval oordeelde.

³² Een proponent is iemand die is afgestudeerd, mag preken en benoembaar is tot predikant.

³³ Bedoeld zal sijn Diderik van Leijden (1695-1764). Oostvoorne was een van de vele heerlijkheden die deze Leidse regent bezat.

³⁴ Bedoeld zal sijn Unico Wilhelm graaf van Wassenaer Obdam (1692-1766).

[fol. 9]

Sijne excellentie beloovde mij in een gunstig aendenken te sullen houden, dogh dese mijn patroon, die door mijne preek en discours ten sijnen huijse seer met mij ingenomen was, stierf kort daarna. NB. Sijne excellentie had mij gehoord; gelijk ook op enen anderen dagh, predikende voor dominee Munnekermolen in 's Hage, de heer van Leijden.

11. te Barsingerhorn kwam ik weder op het 3-tal met Posthumus en de Jonge van Outeren. Toen in de kerk de beroeping geschiede, en wij, met verscheidene naburige predikanten in de herberg een kopje the dronken, seijde dominee Koning, predikant te Schagen, 'Wie der heren proponenten heeft nu, als dusdanig, sijne laeste schoenen aan?' Niemand antwoorde er op, ik besag onse schoenen en seijde, 'So het daar na moet uijtvallen, sal het Posthumus sijn, want diens schijnen al wat oud', en dit woort was nauwlijks uijt mijnen mond, de koster komt in en roept Posthumus om bij den kerkenraad te komen. Toen repliceerde ik: 'Sie daar heb je het al', etc. Wij wierden door de kerkenraad des avonds ter maaltijd onthaald, ik bleev opgeruijmd, dogh van Outeren was neerslagtig maar ik encarouereerde³⁵ hem met te seggen: 'Wij hebben hier al eers genoeg, en als Posthumus eens van hier verroepen word, dan hebben wij weder kans', etc.

12 of laeste, Schoorl. Hier quam ik met het lot op 't 6, en bij meerderheijt van stemmen op het 3-tal. Mijne mededingers waren Soutmaat, onlangs als predikant van Enkhuijsen aldaar overleden, en Vonk, vervolgens predikant te Rijswijk bij Thiel. Soutmaat had de minste stemmen, schoon sijne preek de mijnen, vooral die van Vonk, welke als droog sand aeneen hing (so dat na de beroeping enige der tegenwoordige predikanten hem de 6 weken geven, andere ten eenemaal uijt de lijst der proponenten wegnemen wilden) verre overtrof. Vonk maar ene minder dan ik, dus 7, 11 en 12. Het geval, boven vermeld te Barsingerhorn, wierd te Schoorl bijgebracht en men vroeg mij toen men in d'herberg de uijtkomst afwagtede, 'Wie sal nu hier de beroepene sijn?'. Ik antwoorde den vrager: 'So 't na de schoenen berekent worden moet, sal ik het weder niet sijn, want ik hebbe in dien tusschentijd mijne oude al weder met nieuwe verwisselt', en dit was pas gesegd en sie de koster vraagt mij bij de kerkenraad te komen etc. Toen was 't 'Nu hebt gij 't niet geraden', maar ik voegde er toen bij, 'Wie weet of de kerkenraad mij niet over 't een en ander horen wil, en dus de saak nog onbeslist is' etc, etc. Ik was dan beroepen predikant van Schoorl. De hoogwelgeboorne heer C. van Foreest, ambagtsheer van Schoorl en Camp etc. approbeerde mijne beroeping gelijk de Alcmaarsche classis. Tot examinerator wiert aengesteld dominee Klinkenberg, predikant te Westgraftdijk, vader van professor Klinkenberg. Sijn weleerwaerde was een Harderwijker van geboorte en hadde aldaar onder professor B. Cremer gestudeert.

Benoeming in Schoorl, huwelijk

Na voorgaand tentamen wierd ik op 't eerst invallende classis te Alcaaar geexamineerd en aan de gemeente van Schoorl toegewesen, de bevestigingsdagh wiert bepaalt, ds. Klinkenberg stond op mijn versoek dien post af aen ds. Hoefhamer, predikant te Nieuwe Niedorp, voor 5 à 6 jaar als predikant van Amsterdam, aldaar gestorven. De bepaalde tijd der bevestiging wierd geschorst tot dat het verschil tusschen oeconomie, classis en kerkmeesters van Schoorl was

³⁵ Blom zal 'encourageren' bedoeld hebben.

geassopieert³⁶ wegens het tantum³⁷ voor de classicale approbatie etc. Dewijl het van voren dus onseker was hoe lange mijne bevestiging nogh soude uijtgesteld blijven, resolveerden wij, ik en mijne beminde, de huwlijksplegtigheid, die anders na de bevestiging te Schoorl soude sijn geschiet, te vervroegen. Wij wierden dan door den huwlijksband verenigt te Delvt den 7^{den} junij 1760, en vertrokken kort daar op naar Schoorl (te Delvt de bruijloft ook sijnde gehouden); ons goet wiert met ene schuijt van Leijden afgehaalt. Behalven schipper en knegt, waren er nog 26 personen, meest jonge lieden, medegekomen, die van maandag tot woensdavond braav bij mij gastereerden.

Den 17 augustus 1760 bevestigde mij met ene leerrede op Handelingen 5:20 gemelde ds. Hoefhamer en ik deed des nademiddags mijne intrrede met Hooglied 8, 11,12, voor een groot getal horers, so naburige predikanten, burgers uijt Alcmaar en van omliggende dorpen, ook van Schoorls ingesetenen. De bevestigingsmaaltijd 's middag en des avonds voor kerkenraad, magistraat etc. bestedede ik voor 150 guldens, buijten wijn, vuur en ligt. Op de classis verkreeg ik sessie en stem en vond te Schoorl en Schoorldam (dat wel politicq tot Warmenhuijsen maar kerkelijk nog tot Schoorl behoorde, terwijl nochtans de gereformeerden naderhand sijn genoodzaakt geworden naar Warmenhuijsen weder te keren van waar sij in 1667 te Schoorl waren overgenomen) 80 ledematen.

[fol. 9 verso]

Predikant te Schoorl, gezinsleven

Ik had ene geringe voorraad van preken, gene catechimus nogh lijdensstoffen, maar sommige feesttexten, **wel** niet meer dan 12 á 14 wel uijtgewerkte preken; dan het viel mij gemakkelijk ene preek te vervaerdigen, doordien meest altijd slegts ene analiisis realis opstelde en dus tot memoriseren genen lange tijd behoefde en een sterk geheugen besat, en ik de woorden ter uijtdrukking mijner gedagten, grootdeels voor den predikstoel overliet. Selden versuijmdde ik mijne predikbeurten, so te Schoorl als in de vacaturen te vervullen.

Ik leevde vrij gezond, hield met eenige weinige burgers van Schoorl en met de naburige predikanten van Groet, Bergen, Petten en Koedijk, en sommige predikanten en burgers van Alcmaar geselschap, en den tijd, die overig was sleet ik in mijnen tuijn. Dese was wel-aangelegt, rondsom met eene schutting omset, langs welke stonden persike, abricose, kersen en morelle bomen, in de boomgaard, ½ van 't terrein beslaande, bevonden sigh wel 40 appel, pere, pruijme en kersebomen en een menigte aalbessen, en kruijsbesestruijken, en aan de zijde van het pastorijehuijs nog wijngaerden, persiken en abricosen, en op een agterland, buijten de tuijn, ettelijke **hasunte**, que, appel en peren, 36 moesbedden lagen op een reij en nog 10 à 12 aen de zijden der schutting, aen welke ook frambosestruijken waren gebonden; onder de vrugtbomen lagen aardbeijebedden en ik leijde ook aspergiebedden aan; alles was best soort, en elk gav veel vrugt. Vooraen de wegshzijde was een goed bleekveld, en er benevens een niet onfraaij blomstuk, bezijden het laeste een tuijnhuijs, en agter het bleekveld een boet of schuur tot berging van hout etc. De woning bestond uijt een voorhuijs, een voor- en een middenvertrek; in 't voorvertrek wiert een houten vloer gelegd, een saaltje, een goede kookkeuken met een regenswatersput voorsien, en in een afgescheijden stukje de gootsteen, turfkist, pottakas; dit alles was partere; boven had ik mijn studeerkamer, mejdekamer, en kleedersolder, en boven mijn studeerkamer een groot vak om alles te kunnen plaatzen, en boven de kookkeuken de turfzolder; en beneden langs het thuijs een straatje van klinkers op de kant, bij het bleekveld een pomp, duijnval-water gevende in overvloed, nog in huijs eene

³⁶ Assopiëren = sussen, bijleggen.

³⁷ Hier gebruikt in de betekenis van 'zo zeer, zoveel, in die mate'.

spatieuze kelder, en boven den selven een behangen opkamertje, aen den wegh uijtsigt hebbende, dan in 't gemelde zaaltje was de vloer ook hout, ik woonde dus ruijm, gemakkelijk en aengenaam.

Wanneer ik mij met mijn ambtswerk niet behoefde onledig te houden en in de tuijn niets voor mij te doen was, of sulks door 't winterzeijsoen, regen etc. belet wierd, was ik besig het een of ander huijsraad etc. te repareren of ook wel iets nieuws te maken, waartoe ik alle timmermansgereedschap, met het verder nodige, mij had aangeschaft.

Mijn huwelijk wiert met kinderen gezegent. Het eerste was een soon, dogh dood geboren, door de slegte behandeling der vroedvrouw, so dat sij nog door ene andere moest vervangen worden, toen het spoedig ging. Het 2de weder een soon, bij den H. doop genaamt Timon Henricus, het 3de ook een soon, die bij de doopsplegtigheijt den naam Henricus wiert gegeven, het 4de ene doghter, die bij den H. doop den naam Fusina Maria ontving, het 5de weder ene doghter, geheten bij ut supra, Susanna Fransisca ; het 6de een soon, die men noemde Adrianus, en eijndelijk het 7de ene doghter, welke den naam draagt Johanna Wilhelmina. Nimmer had mijn vrouw ene miskraam, alle de kinderen waren welgevormt en bevallig.

Behalven de jaarlijks wederkeerende leijdens, feest, catechismus, dank en biddagsstoffen, als ook soms bedestondsvertogen, etc., hield ik ook telkens redenvoeringen over losse stoffen, so profetische, historische als dogmatieschen, ook dikwerf veklaarde ik in vervolgstoffe gehele hoofdelen uijt het Oude en Nieuwe Testament, alsse 1 Sam: 12:1-10 Ps 1, 89, Gal: 5 en 6, Ephes. 6:10-18 etc., genoegzaam alle de voorzeggingen aengaande den Messias in 't Oude Testament, ook desselvs sakelijke en personele voorbeelden; Jacobs zegen over sijne sonen etc.; 's Heijlands-Jesus uijtgesprokene gelijkenissen en andere sijner uijtspraken en gezegdens; Matt: 24 en 25 en der Apostelen in hunne brieve; de door Jesus en de Apostelen gedane wonderwerken in de Evangelien en Lucas 2de boek aengetekent; de bekering van Paulus, Hand: 9, etc. De jeugd onderwees ik aan mijn huijs en hield 's zondags catechisatie over de gepredikte catechismusstof in d'kerk. Ik bediende in den tijd mijner ambtsbediening aan omtrent 400 kinderen, en aan 5 bejaarden van Menoniten afkomst, den H. doop, deed huijsbesoekingen, belijdenis en proev-predikatien, elk op sijnen tijd: besogt de sieken, oeffende de kerkelijke tugt, en sprak nog enige bijzondere leerredenen uijt

[fol. 10]

op bijzondere gevallen: het overlijden van den welgeboren heer C. van Foreest, ambagtsheer van Schoorl etc.; invoering van de nieuwe psalmeberijming; inwijding van enen nieuwen predikstoel, waertoe 500 gulden door seker juffrouw, te Schoorl geboren, was gelegateerd; insgelijks van ene gehele nieuw geboude kerk ook te Schoorl, terwijl de oude door den torenval was geruineerd; gedagtenis van mijnen vervulden 25-jarigen predikdienst; bij de installering van Willem de 5de tot stadhouders; op de herstellde vrede na den 7-jarigen oorlog, gelijk mede op die te Amiens gesloten wiert.

Alle classicale functien hebbe waergenomen ; dikwils was ik preses, adessor, scriba, oeconomus, praetor, auditor proponentum, visitator librorum en lijstemaker, ook eens kerkvisitator in locis, dat is allen de gemeentens van 't Alcaarsche classis; viermaal wiert ik gecommitteert tot het N: Holl: sijnodus, te Alcaars, Edam, Hoorn en Enkhuijsen; tweemaal tot de correspondentie, met het Uijtrechtsche te Uijtrecht en met het Overijsselsche te Campen; nog eens voor 't sijnodus te Hoorn, om daar permissie te vragen tot het versoecken van lievedegivten ter opbouw van ene nieuwe kerk. Als secundus van ds. Vlek woonde ik twemaal de conventus bij der deputaten van de Z. en N. Hollandsche sijnodens in 's Hage. Dikwils was ik consulent

bij beroepingen; te Groet, Bergen, Warmenhuisen en Koedijk; versogt voor dese en gene der vertrekkende etc. predikanten het ontslag bij kerkenraad en classis; leverde de beroepingen in bij de classis en ambagtsheren; ik examineerde peremptoir dd. Klinkhamer, Kok en Tileman, beroepene te Petten, Bergen en Petten, en preparatoir den student P. Bommel; ik bevestigde te Petten ds. Tileman, (sulks ook te doen aan ds. Klinkhamer, voorheen te Petten, hadde afgestaan aen ds. Hubert, predikant te Hoorn; gelijk ook van ds. Kok te Bergen aen ds. Stuurman, predikant te Alcaaar), verder volvoerde ook het werk der bevestiging van ds. Moojen te Nieuwe Niedorp, ds. Kok te Winkel, van der Meer te Oostgraftdijk, mijnen neev Blom te Egmond Binnen etc., Bos te Oudkarspel en Verbrugge te Koedijk. Nog soude andermaal mijnen neev, T.H. Blom, Adr.zoon hebben bevestigd te Oudkarspel, dan ziekte verhinderde sulks. Ik heb mijne stem gegeven tot deporteren van 4 predikanten in de Alcaarsche classis wegens wangedrag; Van Buren, Koog op Texel, om dronkenschap (dese was nog een tijdgenoot van u en mij geweest op 's Gelders academie) Heijer, te Kalantsoog, om dat sijne gemeente verlaten hadde, voorvluytig sijnde etc., Verbrugge te Koedijk, wegens het handelen tegen classicale en sijnodale wetten etc., eijndelijk Hanau op de Helder, over dronkenschap, versuijmen van sijn dienstwerk etc., dit laeste dese met twe socii in loco.

Ik was te Schoorl met genoeg, en hadde al in 't begin van mijnen dienst betuygd met geen dorp te willen wisselen, enige goede vrinden van mij, onder anderen dd. Sebelius en Verhagen, wilden gaarne mijne bevoordering sien, hunne wel eerwaarden hadden 't voor mij so verre gebracht dat ik stond te Vianen beroepen te worden, dogh de stadhouder Willem de 5de wilde er ds. Reguleth hebben, en wie durfde sigh tegen die sterke recomndatie versetten?

Lichamelijk ongemak

Schoon veelal gezondheid genoot, soms egter was ik ongesteld; in den aanvang mijner ambtsbediening kwam mij de koorts besoecken (meest alle die van elders in Noordholland komen, raken er mede beset); die koorts veranderde dikwils, dan kwam se elken dagh, dan om den anderen, dan om den 3^{den} dagh, sij begon tegen den avond aen en was den anderen morgen vollends afgelopen, mijn dagwerk behoefde er dus niet om na te laten, te **meer** om dats nimmer swaar was ; $\frac{3}{4}$ jaars hield de koorts vol, dan toen sleet sij sagtjes uijt. Twe à 3 maal laboreerde ik aen de pleuris, ook eens aen de gal- en rot-koors, toen dagt men, en ik ook, dat mijn leven soude afgesneden worden, dan de goede God zegende de middelen tot mijn herstel. In de winter van 1775 en 1776, den 14^{den} februarij 1776 ds. Kok, van Bergen naar Winkel beroepen, bevestigende, heeft sigh ene zinkingsstof³⁸, door de vehemente koude, bij de heen- en terugreijns, in de regtebil vastgeset, om welke wegh te krijgen alle aengewende middelen, electriseren etc. etc., vrugteloos sijn bevonden; dese heeft mij hevige pijn veroorzaakt, menigen nagt genoegzaam slapeloos doen doorbrengen, dikwils wiert ik in enen nagt er door 50 en meermalen wakker; den bil wat verplaats hebbende, was 't voor enige minuten beter, dogh dan al weder gelijk te voren; zedert 3 jaar egter is de pijn draagelijker en mijne nagtrust wort er niet so als voorheen door gestoort; een band stijv er om gewonden heeft mij dien baat verschavt.

Van april 1784 tot julij 1787 heb ik in't school moeten prediken (herinner u het vorens gemelde) dat mij ook niet gemakkelijk viel.

³⁸ Onder zinkingsstoffen verstond men diverse lichaamsvochten in de vorm van slijm e.d. die onder invloed van bijvoorbeeld extreme kou zich ergens in het lichaam ophoopten, met nadelige gevolgen voor de gezondheid.

Gebeurtenissen tijdens de Engels-Russische invasie

In 1799 heeft mij de inquantiering van Hollandsche en Fransche militairen wel 400 gulden gekost, en den 19 september en vervolgens, sijn ons te Schoorl menigte van goederen ontroofd door de Russen en Engelschen etc. en ook seer vele verplettert. Grosso modo opgemaakt is onse schade daardoor geleden, meer dan 3 1/2 duijzent gulden. Wij verlieten Schoorl, mijn vrouw 28 augusti 1799, ik, mijne jongste doghter en de meijd in den avond van den gemelden 19^{den} september, toen de Russen en Engelschen weder waren geweken agter hunne vorige retrachementen. Dien dagh, 19 september, waren wij te Schoorl ook in 't grootste levensgevaar, de musketkogels, ook soms die van 't kanon snorden overall, de glazen van de pastorij wierden grootdeels verbrijstelt, haast nergens vonden we ene veilige verblijfplaats, een musketkogel streek geen 2 vinger bret mijn lijv voorbij, 10 à 12 maal wiert mij, dan van de ene dan van ene andere parthij Russen, de bajonet op de borst geset, 4 à 5 maal, de haan overhalende, gedrijgt het schot te geven etc. Alles geschiede op dat wij (want dit viel ook daarom onse doghter en meijd te beurt) meer geld souden aan hun geven, dan alles was ons reeds ontnomen. 19 september 1799 naar Alcmaar sijnde gevlugt, met agterlating van het nog overgebleven goed, dat naderhant is gehaalt, en boeken (ik had ene vrij grote versameling dog vele waren vervreemd, en voorname werken geschonden), namen wij

[fol. 10 verso]

den intrek bij onse soons en doghter, en naderhant huurden wij een huijs, en bleven daar (ik reisde alleen, elken zondag na Schoorl om te prediken etc.) tot junij 1800, vertrekkende vervolgens weder naar Schoorl in de pastoriewoning die seer was geontramponneert. In't jaar 1801 leverde ik een request in om emeritus te worden verklaart (had ik sulks in 1799 gedaan, denkelijk had het fiat bekomen), dan het wiert ter zijde gelegd uijt kragt der resolutie van 't hoog bewint in de staatsregeling.

Emeritaat, overlijden echtgenote, kinderen

Mijne geliefde egtgenote wiert in 1802 seer ongesteld; onse kinderen stonden sterk aan dat wij Alcmaar tot onse woning nemen souden; ik presenteerde andermaal request om 't emerituschap, mijne huijsvrouw wiert erger, en stierf den 3de november 1802, aan het water etc. Haer edele lijk wiert te Schoorl, in een ons behorend grav ter aerde bestelt, mijne kinderen van't manlijk oir, neev en eenige andere waren er bij tegenwoordig, gelijk ook de regenten van Schoorl en de edele kerkenraadsleden, 't was alles ingerigt naar stadswijze. Ik had de laeste zondag in october 1802 nogh 2 maal gepredikt, maar wiert de volgende dag met de koorts besogt, die mij sterk aengrepen en verswakten, so dat nauwlijks in staat was, den 9de november bij de lijkstatie te adsisteren. Mijnen kinderen drongen nu te meer aan om te Alcmaar te komen wonen. Schoorl was mij nu wars geworden, ik konde mijn dienstwerk niet waarnemen, naburen deden sulks op mijn versoek, des resolveerde ik aen hunne begeerte te voldoen, er wiert een huijs te Alcmaar voor ons gehuurt en ik vertrok met mijn doghter, meijd, hondje en kat, met een toe-rijtuijg wordende afgehaalt van Schoorl, 15 december; 4 à 5 dagen te voren was er apostil op mijn request ingekomen en mij 't emeritaat gegunt, mits mijnen dienst of selv in persoon of door enen anderen vervulde; ik verkreeg ds. Martinius, gedimiteerd predikant van St Maarten in mijnen dienst, dog insteerde bij 't departementaal bestuur om de ontheffing van dien mits, 't welk wiert geaccordeerd.

Mijn oudste zoon is gehuwd geweest met de jongste dogter van ds. Bucerus, rustend predikant te Medenblik, met welke hij 20 duijsent gulden in effecten en een deel in de grote soutkeet erlangde; voor hem had ik in 't jaar 1782 ene ijseraffaire genegotiëert, renderende ruijm 14 duijsent gulden, so voor 't huijs, smederijen, pakhuijsen etc. als bij taxatie overgenomen gemaakt en ongemaakt ijserwerk; mijn soon won bij die vrouw 7 kinderen, de 3 oudste sijn gestorven en de andere 4 leven nogh; sijn ed. is 8 jaar lid geweest van Alcmaars municipaliteit, dan voor 2 jaaren afgetreden; dese sijne vrouw is overleden anno 1800; den 19 februarij 1804 is hij weder herhuuwt met Guurtje Bruijnvis, welkers vader en moeder nog leven en 't bestaan vinden uijt hunne besitting; dese mijne soon is nu weder, op sijnen tour ouderling en in april aangestelt tot opperboekhouder en keetmeester van de grote soutkeet op een jaarlijks tractement van 1200 guldens; het een bij 't ander sal voor hem een inkomen opleveren van 4800 's jaarlijks.

Mijn 2de soon, oud sijnde 14 jaar, bestelde ik in de gerenomeerste apotheek alhier en in 1787 settede hij een apotheek op in dese stad, het huijs hadde voor hem gekogt tot ruijm 4000 guldens, 8 jaar is hij geweest lid van het collegie van regtsoeffening, dat is schepen van Alcaaar. Men heeft hem dikwils tragte diaken te doen worden, dogh hij heeft sulks bestendig afgewesen, dikwils te moeten uijthuijsig sijn is hem niet gevallig, wegens sijne affaire, die seer florissant is, en hem ene ruijme inkomst verschafft. Hij blijft nog ongehuwt.

De man van mijne oudste dochter Mich. J. de Lange is notaris en procureur, penningmeester van de Uijtwaterende Sluijsen, ook van Bergermeer, baljuw van Harenkaspel, ook weesmeester en ouderling, sijn inkomen is sortabel en sal jaarlijks wel meer dan 4000 randeren; het kroost van dese bestaat tans in 3 soons en ene doghter.

Onse 2de doghter stierf 5½ oud sijnde, in 1774 aan ene keelsiekte, 't was een schoon en lievtallig kind.

Onse 3de soon na 5 ½ jaar op't Latijnsche School te Alcaaar en ruijm 9 jaar op 't Leijdsche Academie te sijn geweest, wiert in 't midden van 1799 doctor medicinae te Leijden, gepromoveert, settede sikh te Alcaaar ter neder, dog eijlaas, na ruijm ½ jaar te hebben gepractiseert, stierf hij 4 december 1799. Sijn edele soude gewis veel opgang gemaakt hebben, etc.

Mijne jongste doghter is mijne huijshoudster. Wij wonen in de Ridderstraat, voor 130 gulden in 't jaar. Het gaan mij genoegzaam begeven hebbende, rijde ik met een proper wagentje, door een manspersoon getrokken, sonder ongemak werwaarts ik wil, in de kerk, bij mijne kinderen en neev, ook buijten de stad in derselver tuijnen, of elders. Ik ben lid van 2 leesgeselschappen en een weekelijks kransje; krijge veel besoek van classisbroeders (in welkers vergadering lid blijve, schoon van Schoorls dienstwerk ontslagen), stadspredikanten, mijne kinderen, neev Blom en vele beste inwoners van Alcaaar, ook van de regeringsleden. Bij mijne verjaring, 2 april 1804, in 't 81 mijns levens getreden sijnde, wiert ik door een groot aantal der genoemde gefeliceert aen mijn huijs ; ik geniet ene volle gezondheid, eet met smaak, slaap gerust, besitte nogh alle mijne zintuijgen toerijkelijk, nevens geestvermogens en hebbe dus veel stof tot dankerkentenis aen den algenoegzamen God, mijnen hemelschen vader in Jesus Christus, onsen dierbaren verlosser. [Zie] daar het geen uw hoog eerwaarde mededelen wilde, uw hoog eerwaarde D.V. dien. en vrind, Simon Blom, emeritus predikant van Schoorl.

[fol. 11]

blanco

[fol. 11 verso]

blanco

[fol. 12 eerste kolom]

Zeegenwens ter gelegentheijt over 't 25 jarige
gedaane godtsdienstwerk van den zeer waarde
en welgeleerde heer, de heer Blom,
bedienaar des H. Evangelie onder de gemeente
tot Schoorl.

Juijgt Schoorls burgerschaar, singt God de lof en eer.
Den weldaat nu betoont
daar Hij met zegen kroondt,
ten dienst van uwe ziel en Schoorls kerkenleer.

Een Blom die tans een tijt van vijf en twintig jaren
gebloeyt heeft op een stael
en nog niets is te veel
om Goodes suijver woort aen uw te openbaren.

Een woord zoo lieffelijk zoo streelend voor 't gemoet,
die het ligt nog op de wandt
den kaars zijns levens brandt,
wert uwe zaligheijd alleen door hem gevoet.

Hij door Gods geest belaan wert van zijn veege lippen
en door een zever vuur
zo meenig heijlrijk uur
besteet om Godes vraak voor eeuwig te ontslippen.

Hij leijt en wijst den wegh aen uw o bondgenoodt
den weg van alle vlees,
die tot een schrik en vrees
eens eeuwig doenlijk mens ziet van Gods gunst ontblood.

Voorts wijst en toont hij aen uijt Godt gewijde bladeren,
hoe nauw nu is het pat,
den weg naar 's hemels stadt,
om eeuwig in de vreugt van Godts paleijs te naderen.

Zoo noodigt Goodes zoon, zoo wil hij uw bevrijden
van d'eeuwge helse straf,
en zend zijn dienaars af
uw eeuwig en altoos in Godt te doen verblijden.

Bloeyt lang o waarde Blom, uw roem zij nooit vergeeten,
daar gij reets lang vereend

in Schoors kerkgemeent
tot liefde geur der mens hebt op den throon gezeeten.

Uw spruijten jong en schoon, uw waerde egtgenoodt
zal als een Libanon,
steeds blinken als de zon
hier welzijn op der aard in Christus vreugde schoot.

[fol. 12 verso eerste kolom]

10
En dit, dit is mijn wens aan uw eerwaerde heer,
dat g'aen de onsterflijkheijdt
uw pandt zij toegewijt
wanneer uw sterflijk deel zig van uw ziel afkeer.

11
Dat gij voor den rigterstoel van 't eeuwig alvermogen,
regtvaardig onbeschroomt
uw zeetel vesten kooft,
en smaakt een eeuwige vreugt in 's hemels opperboogen.

12
Dit is uijt mijn natuur zoo ver menslievend band
bevat zijn regte zin,
dan blijf ik die ik bin.
Ik wens heelaas daar valt de veder uijt mijn hand.

T.H.D.
scrips.

[fol 12 tweede kolom]

Zeegenwens ter gelegentheijt van en op 't
25 jarige gedaane godtsdienstwerk van
den zeer waerde en welgeleerde heere,
den heer Simon Blom, bedienaar des
H. Evangelie in de gemeente tot Schoorl.

1
Juijgt Schoorls burgerschaar, brengt God den lof en eer.
Voor weldaan u betoont!
Daar hij met zegen kroont,
Ten dienst voor uwe ziel, in Schoorls kerkenleer.

2

Een Blom die tans een tijt van vijf en twintig jaren
gebloeijt heeft op sijn steel,
en 't nog niet is te veel
om Goodes suijver woort aen u te openbaren.

3

Een woord so lieffelijk, so streelend voor 't gemoet,
schijnt nog op uwen wand,
so lang dees' kaars nog brand,
wert uw heijltogte ziel met 't zelve juijst gevoet.

4

Hij door Gods geest vervult, doet van sijn snege lippen
gevat door ijvervuur,
in meenig heijlrijk uur,
sijn reden vloejen om Gods strenge wraak t'ontglippen.

5

Hij waarschouwt voor den wegh die seker leijd ter doot,
waer op 't bedorven vlees
met lust en sonder vrees
zo onbesonnen draavt, en sigh van deugt ontbloot.

6

Voorts wijst en toont hij aen uijt Gods gewijde boeken
hoe nauw dat is het pad,
den wegh naar 's hemels-stad,
Ten eijnd' elk in Xtus Gods Genaâ sou zoeken,

7

Hij roept gestaag, Gods Zoon alleen kan u bevrijden
van welverdiende straf,
die zendt ons dienaars af,
wij leeren hoe 't geloov opleijdt tot egt verblijden.

8

Bloeij lang o waerde Blom, uw roem zij nooit vergeeten!
daar gij reets lang vereent
met Schoorls kerkgemeent'
U ijverig tot hier hebt van uw pligt gekweten.

9

Uw spruijten jong en schoon, uw waerde eghtgenoot'
zijn als de Libanon,
en blinken met de zon,
dogh namaals zij hun deel de vreugt in Abrâms-schoot.

[fol. 12 verso tweede kolom]

10

En dit, dit is mijn wensch aan u, eerwaerde vrind!
dat g'aen de zaligheyt
geheel zijt toegewijdt,
en, als van 't stervlijk deel sigh d'ed'le geest ontbind,

11

Gij voor den righterstoel van 't eeuwig alvermogen
regtvaardig wort verklaert,
uw stem met d'englen paart,
en smaakt het eeuwig heijl in 's hemels opperbogen.

12

Dus ver schreev ik met lust, maar 'k ben nu ook aen land,
behaagt u mijne reê,
so houd'ik mij te vreê,
Ik wensch maer siet, nu valt de veder uijt mijn hand.

T.H.D.
scrips.

[fol. 13]

blanco

Tweede autobiografische schets

[fol. 1]

Ik hebbe veel beschouwt, gehoord, verricht, ondervonden, selvs boven andere met mij in denselven kring en stand geplaatst, niet alleen dewijl het mij gegunt is langen tijd, sijnde nu reeds ruijm 82 jaren oud, onder de menschen te verkeerem, maar ook doordien ik steeds leer en nieuwgierig, ja ondernemend was, geenzints vreesachtig, niet bisard van humeur, maar integendeel opgeruijmt en lustig van aart; boven andere heb ik veel etc.etc., omdat ik de gelegenheid had van te kunnen, aen 't welk 't vele ontbreekt, het een en ander in en buijten onse republicq in oogenschijn te nemen en lust hebbende, voerde ik ook mijne voornemens ook uijt, sijnde onafhankelijk van enig mench en bedeeft met het nodige tot mijn doel.

1. Ik hebbe beschouwt drie geslagten van menchen en onder dese van nabij gekent vele mijner bloedverwanten, nu reeds den wegh van alle vleesch gegaan; vele die mijne vrienden waren geworden insgelijks gestorven, sommige hebben der eersten plaats weder ingenomen of vervullen dien der laastgenoemden. Ik hebbe besien de meeste steeden en dorpen van onse republicq (Zeeland alleen uijtgezondert), nogh vele steeden en dorpen van het Munstertsche, Paderbornsche en Thüringsche gebied, als ook van het Hessen-Kasselsche, van Beneden en Keur-, anders 't Keurvorstendom Saxen, van het Brunswijksche, de keurvorstendomen Hanover en Brandenburgh, van het Hamburgsche, het Bremensche landschap, het graafschap Oldenburg en Oost-Vrieslands territor. Overal sag ik de merkwaerdigheden of kreeg berigt derselve, ik was tegenwoordig bij een lustleger door den keurvorst van Saxen, toen ook koning van Poolen, in de nabijheit van Dresden aengelegd ter bemagtiging van ene vesting, met fortresses, redouten, bolwerken etc. voorsien. Het duurde 18 dagen, bestond uijt 20 duijsent man, 8 duijsent besettelingen en 12 duijsent belegeraars. Ik woonde de missen bij te Leipsich en Brunswijk, klom af in een voornaam bergwerk te Frijberg in Keursaxen, 't was diep 900 ellen, en vele andere seldsaemheden trokken overal mijnen gang derwaarts ter besigtiging. Na afloop deser 2-jarige reijse, had ik nogh gedagt meerder plaatsen en dat er sigh in voordeed, te besien, ik meende verder te reijsen na Engeland, Vrankrijk, Italiën en eijndelijk na de Oost en op desselvs hoofstad Batavia als predikant mij te etabliseren, hebbende de toesegging van de weledele heer de Wilhem, heer van Bussem etc. etc., dat

[fol. 1 verso]

sijn weledele door een aenbeveling van mijn persoon, met brieven, bijzonder aan zijn weledele broeder, toen directeur-generaal op Batavia, soude bewerken dat ik direct bij mijne komste aldaar tot ordinair predikant der Gereformeerde Gemeente wordende aengesteld, bij de eerste invallende vacatuur als dusdanig beroepen en 't tractement van 24 hondert gulden 's jaarlijks aenstonds, wanneer voet aan land settede, **geisten** soude.

2. Ik hebbe gehoord, na de Latijnsche schole te Harderwijk hadde gefrequenteed, het onderwijs der diestijds beroemste hoogleeraars, te Harderwijk: Strugtmeijer, ten Cate, van Lom, Schröder en Marcart, in de Grieksche taal, de algemene en kerkelijke geschiedenis, wijsbegeerte en godgeleerdheit en oostersche talen. Te Leiden: Jan v.d. Honert, Alberti en Musschenbroek, te Jena: Daries en Ebenstreid, te Leipzich: Elsnerus en Kalsmit, te Wittenberg: Bauer en Crucius, te Halle: Baumgarten en Wolf, te Helmstad: gene, dewijl het **vacantie** was.

3. Ik was proponent geworden te Leijden in 1752, in 1753 en 1754 deed ik de reeds gemelde tour door Duijtsland. Mijne enige broeder stierv in 1755, sijnde geweest schout en gadermeester van Bunschoten, Spakenburg en Dijkhuijsen. De weduwe van den genoemden versogt mij de gadering, bestaande jaarlijks in ruim 25 duijsent gulden, voor haar waar te nemen de 2 gevorderde jaren na haars mans overlijden, sulks nam ik aan en wierd door de regenten ook erkend als schout etc. In dien tijd besogt hare jonghste zuster ons te Bunschoten nu en dan. Ik vattede genegenheit op voor haeredele en trek om met dese door huwelijk verenigt te worden, waartoe haar edele overhaalde, deed mij afsien van mijne vorige bedoelingen om namelijk weder opnieuw te reijsen naar vreemde oorden, maar integendeel om te beproeven of ik ook ene gemeente der hervormden so veel genoeg konde geven, dat sij mij tot harer leeraar begeerde: het getal der proponenten was toen seer groot, wel ruim 400. Ik vervoegde mij het allereerst, hebbende tevoren in den tijd van 5 ½ jaar nergends tot het bewuste eijnde aansoek gedaan, te Bloemendaal en was de 63 welke aldaar sijne gaven liet horen, vervolgens ging ik successivelijk nog na 11 dorpen en van die 12 alwaar in de vacatuur gepredikt hadde, verkreeg ik ene nominatie van 6, ene van 4 en drie van 3, de laaste van die alle was Schoorl. Aldaar beroepen sijnde in 't jaar 1760, hebbe ik voor de gemeente der hervormden 40 jaar ruim het evangelium der zaligheid verkondigt en omtrent 4 jaar geleden wiert ik emeritus verklaart. In enen reex van 68 jaren (mijne kindsche van 14 jaren kan ik voegzaam ten desen van mijnen levenstijd aftrekken, als in welke de nadenking, opmerking en onderneming van iets bijzonders selden sigh voordoet.) Ik hoorde en sagh vele, gedeeltelijk gemelde, gebeurtnissen, merkwaardigheden en bijzondere omstandigheden in en buijten Nederland.

[fol. 2]

Ik trad in 't huwelijk met juffrouwe Alida de Meester en hebbe bij haeredele geteelt 7 kinderen; 4 soons en 3 doghters. De eerste soon quam dood ter waereld, twe soons leven nogh, de oudste is een koopman in ijserwerk en ook boekhouder van de zoutkeeten den Eendragt, de andere apothecar, mijne oudste doghter is gehuwt aan J.M. de Lange, notaris procureur, penningmeester van Uytwaterende sluijsen etc. Onse 2de doghter overleed 5½ jaar oud sijnde, onse jongste soon, na 10 jaar te Leijden gestudeert te hebben, stierv, nog maar ½ jaar als doctor medicinae de practijcq hier te Alcmaar hebbende geoeffent, in 't jaar 1800. Mijne jongste doghter is nogh ongetrouwt en mijne huijshouster.

Mijn soon, de ijserkoper, heeft bij sijne eerste vrouw 4, mijne doghter 5 en de apothecar, tans mijn jongste soon, een kind.

In den tijd van mijnen predikdienst hebbe ik alle classicale commissiën, sommige meer dan eens, so de gewone als buijtengewone waergenomen, twemaal wiert ik gecommiteerd na 't sijnnode te Alcmaar, twemaal te Hoorn, eens te Enkhuijsen en eens te Edam. Van 't sijnnode te Alcmaar tot correspondens na 't Uijtregt en ook met ds. Ode na Campen en van 't sinode te Edam aangestelt tot secundus van den deputatus, ds. Vlek; in dese qualiteijt was ik dus 2 maal tegenwoordig bij de coetus deputatorum sijnodi N. en Z. Hollandiae in 's Hage. Ik hebbe te Schoorl en in de vacaturen van 't Alcmaarse classis meer dan 4000 leerredenen gedaan, so van den ouden als desen tegenswoordigen predikstoel in de onbruikbaar geworden en desen nieuw opgebouwde kerk, meer dan 400 kinderen en enige bejaarden gedoopt, vele paaren getrouwt en alle bijkomende functiën vervult, catechisatiën gehouden, zieken besogt etc. etc., op jaarlijksche bededage en de bedestonden gepredikt, den Heijdelb. catechismus verklaart, op de feestdagen geviert de gedagtenis der toen voorgevallen gebeurtnisse; 's Heijlands geboorte, Nieuwjaar, Paasschen, Pinsteren en Hemelvaart. Ik nam tot onderwerpen mijner kerkredenen als losse stoffen texsten uijt het O. en N. Testament, genoegzaam alle de voorzeggingen aangaande den Messias, ook desselvs personele en sakelijke voorbeelden. Dikwils hield ik

leerredenen over gehele hoofdstukken van den Bijbel in op den anderen volgende leerredenen, als Sam. 6:30-48, Jacobs zegen over zijne soonen; Gen. 49; over Ps.1, ps. 89, Gal. 5 en 6, Eph. 6:10-18, heijland Jesus uijtgesprokene gelijkenissen, zaligsprekingen en de door hem aengetekende wonderwerken, uijtspraken en bevelen, instelling van doop- en avondmaal, ook over sodanige der apostelen in hunne brieven en van Lucas in de handelingen der apostelen, de bekering van Saulus cap. 9, de kerkplanting Han. 3 en 4 etc. Gedagtenisredenen sprak in uijt: een op 't overlijden van den weled. geboren heer C. van Foreest, ambagtsheer van Schoorl, Hargen en Camp etc. etc.; een op de invoering van de nieuwe psalmberijming; een ter inwijding van desen predikstoel; een op mijnen 25-jarigen vervulde predikdienst; een bij de installering van Willem den 5den tot stadhouder etc.; een ter gedagtenis

[fol. 2 verso]

van het instorten des ouden en opbouwning van de nieuwe kerk; een op den vrede na den 7 jarigen oorlog en een op den algemenen vrede te Amiens gesloten. Nogh hebbe met etlijke redevoringen in hunne respective diensten bevestigd onder 't ressort van de Alcm. classis 7 tot predikanten: Tileman te Petten, ... Moojen te N. Niedorp, Kok te Winkel, T.H. Blom te Egmond Binnen en den Hoeve, H.Bos te Oudkarspel, L.v.d. Meer te Oostgraftdijk en Verbrugge te Koedijk; drie peremptoir: Klinkhamer, Tileman en Kok en proeperatoir J. Bommel; dikwils als consulent in naburige gemeentens als consulent de handelingen des kerkenraad bestuurt en tot het deporteren van 4 predikanten in 't classis van Alcmaar, wegens wangedrag in leer of leven, mijne stem gegeven. Twemaal de politique regering helpen veranderen, de laaste reijs door het volk, ten dien eijnde opgeroepen, sijnde aengesteld nevens den Roomsche priester ... Willemsen om dit wigtig stuk te dirigeren, ons toestaande nogh 2 burgers bij ons te assumeren.

Pas proponent geworden offereerde mij prof. J.van den Honert Haamstede in Zeeland, dogh ik bedanke sijn hoogerwaerde om bovengemelde reden. Ik was te Schoorl met genoeg en hadde al in 't begin van mijnen dienst betuygt niet van standplaats met enig dorp te willen wisselen en maakte dus ook geen werk om verplaat te worden. Enige vrinden egther sagen gaarne mijne bevordering en waren werkzaam tot dat eijnde, bijzonder dd. Sebelius als predikant te Gouda gestorven en Verhagen te Heikoop en Boeijkoop. Sij hadden het na andere vrugtelose pogingen so verre gebragt dat ik stond beroepen te worden te Vianen. Maar de stadhouder W. de 5de wilde er ds. Reguleth hebben en wie durfde toen tegen die sterke recommandatie sijn versetten, de kerkenraad aldaar seker niet en ik verheugde mij over dese bestiering der godlijke voorzienigheyt, blijvende liever te Schoorl.

4. Ik hebbe ondervonden liev en leet, vergenoegen on onrust, voorspoet en wederwaardigheden. Veeltijds genoot ik gezondheid, maar was ook, nogal dikwils, met lighaamsongesteltheit beset. In den winter van 1776 den 13^{den} febr., reijsende met ene narrenslede om ds. Kok te bevestigen, in die gemeente uyt Bergen beroepen, sijnde zaterdag, de koudste der 3 nijpenste, toen menschen door de koude neus en ooren bevroren, na Winkel, settede sijn ene zinkingstof vast in mijne rechte bil, en hoewel velerleij soort van middelen wierden aangewend, niets gav sulaas, maar de pijn wiert van tijd tot tijd swaarder, de pesen en senuwen krompen op en 't gaan begav mij. **Veeltijds** was ik des nagts 50 ja 60 reijsen erdoor uyt den slaap, dan voor 5 à 6 jaar is dit vermindert door soms een band, stijf toegehaalt, om die bil te winden, so dat nu selden pijn voele van belang en mij dus verblijden konne.

[fol. 3]

In 't jaar 1787 was ik bloot gestelt aan den haat, nijd en vervolgsugt van 't muijtsiek grauwer

stadhouderlijke parthij toegedaan, en in 1799 deelde ik grotelijks in de kosten der inquantiering van Fransche militairen, moete telkens en bij continuatie officieren en gemene in een ongemeen getal al 't nodige versorgen, sonder er ooit iets ter vergoeding voor te trekken. Dikwils had ik er dus in mijn huijs 3, 4, 5 ja 6 van de eerstgenoemde met hunne bedienden en er bij 10 to 20 gemenen. Den 19^{den} sept. van dat noodlottig jaar, logeerde bij mij de colonel Obré, naderhand brigade-generaal, de commendant Chaumont, sijnde een prins van den bloede, een kapitein en 2 sogenoemde doctorens. Bij 't inrukken der Engelschen en Russen te Schoorl was ik steeds den gehelen dagh in 't grootste levensgevaar, en op dien dagh en vervolgens sijn mij wel de waerde van 3500 gulden aan boeken en huijsmeubelen ontroovt of onbruikbaar gemaakt.

Dese korte levensschets van het door mij S. Blom, emiritus predikant van Schoorl geziene, gehoorde, verrigte en ondervondene, is getrokken uyt een uytgebreyd schriftelijk berigh van mijnen levensloop, aen welke verder referere.